

Uitgave van de Historische Kring Gent, 17e jaargang (2010) nummer 2

Ganita mare

Speciale onderwijs uitgave

ISSN: 1878-7908

Colofon: op voorlaatste pagina

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag

De zevende en achtste klas lagere school van 1951-1952 met links meester Dinnissen en rechts meester Nahon

2. Speciale onderwijsuitgave, Kersenfeest en Goed/fout
3. De lagere jongensschool in Gendt, tachtig jaar geleden
7. De pastorie tegen meester Sjaak Metzer
16. Herinneringen aan de Jozefschool van de oud-collega's Durk Hylkema en Frans Leferink
18. Tom Nahon, zoals ik hem kende
20. Le temps passe, les souvenirs restent
22. Onderwijzer is vertrouwensman van kinderen
24. Opstel over de eerste klas van een oud-leerling
27. Twee eeuwen lager onderwijs in Gendt, een overzicht
34. Herinneringen aan Tom Nahon
36. De Tichelaar, Terugkeer van het openbaar onderwijs in Gendt
42. Nieuwe leden, aanwinsten en overledenen. Open monumentendag.
43. Colofon en vraag bij foto

Speciale onderwijsuitgave

Toen meer dan een jaar geleden Tom Nahon overleed, was het eerste dat we tegen elkaar zeiden, dat we eigenlijk een speciaal nummer over hem en het Gendtse onderwijs moesten maken; als een soort eerbetoon. En hier is ie dan...

We hebben er met man en macht aan gewerkt. Geert Visser heeft zich verdiept in de historie van het Gendtse onderwijs om de achtergronden te schetsen. We benaderden oud-leerlingen en mensen die met Tom in verschillende verenigingen zaten om hun herinneringen op papier te zetten. Er zijn door de bestuursleden fotoboeken doorgebladerd, die Tom in grote getale gevuld heeft, om deze uitgave met treffende beelden op te sieren en we vroegen zijn twee zussen hoe Tom 'en familie' was. Tom is nl. in Maastricht opgegroeid en zijn zus Elly woont in Brussel, dus de Franse inslag was aanwezig. Volgens zijn zussen wist Tom zijn leven in Gendt en bij hen prima te scheiden. Zij hoorden vrijwel niets over

Gendt en hier vertelde hij weinig over zijn familie. Omdat hij vijf jaar ouder was dan zijn eerst na hem komende zus, kunnen ze weinig over zijn jeugd vertellen. Ze hebben hem pas echt leren kennen, toen ze zelf wat ouder werden en hij al op de kweekschool zat en vooral op de verre reizen die ze later regelmatig samen met hem ondernamen. De prachtige dia's en foto's die hij daarvan maakte, zijn een onuitwisbaar verslag ervan. Zelf stond hij weinig op die foto's, net als zijn zussen. De cultuur, de gebouwen en de bevolking waren voor hem belangrijker. Dat was wel een probleem bij het samenstellen van dit blad. We wilden ook graag foto's van hem en dat was nog een heel zoek. Maar tijdens de voorbereidingen zagen we zoveel mooie (klassen) foto's dat een onderwerp voor het Kersenfeest voor de hand lag. Dat wordt dus het Gendtse onderwijs en Tom Nahons grote 'liefde' de scouting, de gymclubjes en andere activiteiten.

Deze uitgave lijkt ons een collectors item. Leuk om bijv. iemand cadeau te geven. **De prijs van dit extra dikke, losse nummer is voor leden € 3,—; niet-leden betalen € 6,—.**

Kersenfeest op 26 en 27 juni in de Leemhof

Deze Ganita mare is een voorproefje van wat op het Kersenfeest door ons getoond zal worden: heel veel schoolfoto's. Kijk hoe uw opa, oma, maar ook uw schoolvrienden er op dat moment uit zagen. Haal herinneringen op aan de schooltijd, lang of nog niet zo lang geleden; zie de juffrouwen of meesters.... Help ons aan namen van onbekende personen op de foto. Kortom, nostalgie ten top.

Goed/fout

Nee, het was geen opzet om te kijken of de Ganita mare wel gelezen wordt. Fouten in ons kringblad staan er echt per ongeluk, maar ze worden gelukkig wel door velenesignaleerd. De Driekske, die vermeld werd als zoon van ex-burgemeester Arends, blijkt toch echt een dochter te zijn en overigens ook altijd al te zijn geweest. Nu kunnen we weer met een schone lei beginnen, wat wel toepasselijk is voor ons onderwijsnummer.

In de jaren dertig van de vorige eeuw ging Wim Kregting naar de lagere jongensschool in Gendt. Wim werd op 29 december 1923 geboren in het gezin van Comelis Kregting en Theodora Zimmermann aan de Kapelstraat..

De lagere jongensschool in Gendt, tachtig jaar geleden

De voorzitter van de Historische Kring, heeft mij gevraagd zoveel mogelijk herinneringen op te schrijven uit mijn lagere schoolperiode (1930-1937). Dit om een beeld te krijgen van de school in die tijd. Het was een tijd waarin de gezinnen

kinderen op de openbare school waren bijna allemaal katholiek. Als er godsdienstles werd gegeven, dan gingen de protestante kinderen de klas uit; buiten spelen totdat de les was afgelopen. Elke schooldag begon met een H. Mis, van kwart

Foto van de fam. Kregting in vol ornaat. Wim is de jongen tussen vader en moeder in

vaak groot waren en de werkeloosheid hoog. Ik was de achtste in een gezin van twaalf kinderen. Eerste schooldag

De eerste dag werd ik door mijn moeder naar school gebracht. De heer Koster was hoofd. Ze moest het pokkenbriefje meebrengen, zodat je aan kon tonen dat je was ingeënt. Mijn moeder maakte kennis met juffrouw Van Hoofd. Na zo'n eerste dag werd je niet meer weggebracht, maar ging je met een oudere broer mee zolang dat nodig was. We zaten in de klas met 52 leerlingen. Omdat de jongensschool (tot 1932, red.) een openbare school was, gingen hier ook protestante kinderen naar toe. Bij mij in de klas waren dat Jaap Heyting, Hentje Stapel, Coen Doeleman en Zus van Leuven. Zus als enig meisje van de klas. De meisjesschool was een bijzondere school. De

voor acht tot kwart over acht. Daarna nog een kwartiertje spelen tot de bel ging. Dan allemaal in de rij naar binnen. In de gang stond bij elke klas een klompenkast. Die bestond uit open vakken met nummers waar ieder zijn eigen klompen kon opbergen. In die tijd droeg bijna niemand schoenen. Wel had je schoenen voor de zondag. De klompen waren ook handig als je ruzie had. Ze werden dan gebruikt als afweerwapen. Voor het bijwonen van de mis kreeg je een rapportcijfer, zodat je ouders konden zien of je ook werkelijk naar de mis was geweest.

Voordat de les begon werd er gebeden. Dan volgde de 'schone handen' controle. De handen moesten op de banken worden gelegd. De juffrouw kwam langs met een stokje, dat ze ook

gebruikte bij het maatslaan van de muziek. De handen moest je aan beide kanten laten zien. Als ze niet schoon genoeg waren, kreeg je een tik op de vingers. Dit is mij alleen in de eerste klas overkomen. Wel waren in die tijd de straffen harder dan nu, o.a. voor de klas op je knieën, soms met een stok in je handen. Die moest je omhoog houden met gestrekte armen. Liet je de stok zakken, dan werd de straf verlengd of kreeg je een draai om je oren. Of je moest blaadjes volschrijven met strafregels.

Er werd geschreven met kroontjespennen. Na enkele weken werden de kinderen die wat meer aandacht nodig hadden langs de kant van het raam gezet. Dit noemden ze toen de 'domme rij'. Als je eenmaal in de domme rij zat moest je wel erg je best doen om er weer uit te komen. Als je klaar was met je werk moest je met de armen over elkaar gaan zitten.

Tijdens het speelkwartier werden er spelletjes gedaan als haasje over, bokspringen en 'keujen ien 't hok'.

Vakken

Voor de middag had je de theorievakken, zoals rekenen, taal en aardrijkskunde. Na de middag had je meestal de praktijkvakken zoals zingen en

tekenen. Gymnastiek werd op het schoolplein gegeven. Dit gebeurde na de middag een half uurtje. De les bestond uit oefeningen met armen en benen zonder attributen. Sportzalen bestonden niet. Ook centrale verwarming was er niet. In elke klas stond een kachel.

Op donderdag voor de eerste vrijdag van de maand ging je met de hele klas biechten en dan op vrijdag ter communie. Iedereen nam dan een boterham mee, want je moest nuchter komen. In de kerk mochten de meisjes niet zonder hoofdedksel, anders kreeg je niet de communie. Ook moest men lange mouwen dragen. In die tijd droegen zowel jongens als meisjes lange kousen.

De lessen voor de Eerste H. Communie werden gegeven in de meisjesschool op zaterdagmorgen. De jongens moesten wel van de breiwerkjes van de meisjes afblijven, die in de tafeltjes lagen. Ik herinner me nog de boosheid van juffrouw Klöpner, toen een van de jongens de naalden eruit getrokken had.

Als meneer pastoor of de kapelaan de school bezocht, moest je naast de bank gaan staan en wachten op het teken dat je weer mocht gaan zitten. Als men buiten een priester tegenkwam, die een zieke in de parochie de communie ging brengen of het sacrament der zieken, moest je

Toen deze foto gemaakt werd in 1938 was Wim net een jaar van de lagere school af. Op de afbeelding staan van links naar rechts: Smolders, Wegman, Bouwman, Hylkema, Libau, Dinmissen en Kruiper.

knielen en een kruisteken maken. De priester droeg dan een witte stola.

Zangles werd gegeven door een 'vaste' onderwijzer, die daar bekwaam in was of anders door de meester zelf.

Rond 5 december kwam Sinterklaas op school met enkele pieten. Ze gingen alle klassen af. Er werd gestrooid en ieder kreeg een klein cadeau, b.v. een kleurboek met kleurpotloden en wat snoep. Ook werden de kinderen die ondeugend waren geweest een beetje bang gemaakt. Rond de kersttijd was er altijd een gezellige middag in Providentia. Het gebouw stond toentertijd aan de Markt. Vanaf 1908 was dit een verenigingsgebouw, voorheen de kerk. Er werd een film gedraaid, o.a. Mickey Mouse en de kinderen kregen een kleine attentie.

Wanneer de school uit was werden er drie rijen gemaakt. Elke rij had twee leiders. Dit waren jongens uit de hogere klassen. De eerste rij ging richting Kommerdijk. Je mocht de rij niet uit voordat je in de buurt kwam van je ouderlijk huis. Bij de afslag Kruisstraat konden de overgebleven kinderen hun eigen weg vervolgen. De tweede rij ging richting Hulhuizen over de dijk tot aan afslag Doornenburgsestraat. De derde rij ging richting Kapelstraat tot aan de Boerenbond.

's Avonds fietsten de onderwijzers, soms met drieën of vieren tegelijk, regelmatig door Gendt,

Hulhuizen en Flieren om te kijken of er nog leerlingen op straat waren of dingen deden die niet mochten. De ouders gingen vroeg naar bed, na eerst de rozenkrans te hebben gebeden. De jonge kinderen lagen half acht op bed.

Het verkeer bestond voornamelijk uit fietsen of een paard met wagen. Auto's waren er bijna niet in Gendt. In die tijd waren de wegen nog niet verhard. Ze bestonden uit gebroken basalt en grind. De gaten werden gedicht door een schep grind of basalt. Langs de weg lagen brede stroken gras met aan weerszijden een sloot. De bermen werden begraasd door klein vee zoals gei-

Een jongetje bezig met 'koehuuien'

ten, pony's of een paard. Langs de Kapelstraat lagen grote stukken grasland. De koe werd dan van stal gehaald en meegenomen aan een touw. Men ging dan 'koe-huuien' zoals dat werd genoemd. Dit werd op meerdere plaatsen gedaan waar grote grasstroken waren.

In de zomer konden de kinderen waarvan de ouders een fruit- of tuindersbedrijf hadden, landbouwverlof krijgen om zo mee te kunnen helpen in het bedrijf. Zo kon het zijn dat je een paar weken eerder 'vakantie' had. Ook die kinderen die tussen de middag eten moes-

Kinderen brengen in de hinkelman het eten voor hun vader op de steenfabriek

ten brengen naar de steenfabriek met de zogenaamde hinkelman, kregen een half uur eerder vrij. Je moest dan snel lopen om weer op tijd op school te zijn. Ook werden er meerdere hinkelmannen tegelijk vervoerd op een kruiwagen.

Zoals ik al zei, was meester Koster in 1930 hoofd van de school, gevolgd door meester Dinnissen in 1933. In mijn schooljaren had je verder nog juffrouw Van Hoofd, juffrouw Lieshout, meester Hylkema, meester Kruiper, meester Smolders, meester Van Libau, meester Wegman, meester Bouwman, en meester Weyls die later trouwde met juffrouw Lieshout. Ondanks de harde tijd denk ik met plezier terug aan de schooltijd, waar naast leren en werken ook veel ruimte was om te spelen.

Wim Kregting

Zowel Tom Nahon als ons pas overleden lid Henk Louwes waren echte kunstliefhebbers. Hier samen op een uitstapje.

Aan Toms liefhebberij, de fotografie, dankt de HKGente veel plakboeken met klassen-, zwem-, gym- en verkennerijfoto's. Een voorbeeld daarvan is dit ongedwongen plaatje van een groep schoolmeisjes, jaar 77/78 met het nog drassige landgoed Poelwijk op de achtergrond..

De pastorie tegen meester Sjaak Metzger

De Gendtse onderwijskwestie (1911)

Honderd jaar geleden – om preciezer te zijn, in de tweede helft van 1911 – is heel Gendt in rep en roer. Er is zoveel reuring in het dorp dat latere affaires uit de twintigste eeuw zoals de zaak rond wethouder Pastoor uit 1970 en de afluisteraffaire uit 1997 daarbij vergeleken klein bier zijn.

Wat is er aan de hand? Zeven en dertig van de 43 ouders weigeren hun kinderen naar de vijfde klas – nu praten we over groep zeven – van J.C.A. (Sjaak) Metzger te sturen. De zes leerlingen die wel verschijnen zijn waarschijnlijk protestant. Het gaat niet om een dagje of weekje niet voldoen aan de leerplicht; nee, zij houden hun protest vol vanaf 1 juli, in 1911 het begin van het schooljaar, tot eind december. (Een schooljaar telt in die tijd inclusief de vakanties negen maanden. Het betreffende schooljaar begint op 1 juli 1911 en duurt tot 1 april 1912. Op die datum start het volgende jaar dat loopt tot 1 februari 1913. Dan van 1 februari tot 1 november 1913. Enzovoorts.) Omdat al die tijd niet aan de wet is voldaan, komt het in november tot een rechtszaak tegen de ouders.

nen betalen. Salarissen van leerkrachten, leermiddelen en het schoolgebouw moeten door de ouders direct of indirect betaald worden. Pas bij de grondwetswijziging van 1917 worden openbaar en bijzonder onderwijs financieel gelijk gesteld.

De Leerplichtwet van 1900 biedt ouders met gemoedsbezwaren tegen het onderwijs, niet tegen de onderwijzer of onderwijzeres, de mogelijkheid om vrijstelling van de wet te krijgen. Te denken is hierbij bijvoorbeeld aan een school die onderwerpen onderwijst die indruisen tegen godsdienstige of zedelijke opvattingen van ouders zoals wel of niet vasten, houden aan de zondagsrust, opvattingen over seksualiteit, werking van sacramenten en het scheppingsverhaal. Die vrijstelling moet aangevraagd worden bij wat we nu de inspecteur noemen, die dan arrondissementsschoolopziener heet. De formulieren daarvoor liggen bij de burgemeester. Het is *'wenselijk'* dat ze bij hem ingeleverd worden, zodat hij ze kan doorsturen naar de schoolopziener.

Twee dieren en de leerplicht

Volgens een anekdote is de leerplicht ingevoerd dankzij twee dieren. Tijdens de beraadslagingen over het wetsvoorstel in de Tweede Kamer, blijkt dat bij de eindstemming de stemmen zullen staken: 50 voor en 50 tegen. Dat betekent dat het wetsvoorstel geen meerderheid haalt en dus is verworpen. Op de dag van de stemming rijdt een tegenstander, baron Schimmelpenninck van der Oije, te paard naar het Binnenhof. Het edele dier stapt in een mollengang en de baron smakt op de grond. Met een gebroken sleutelbeen belandt hij in het ziekenhuis. Uitslag van de stemming: 50 voor, 49 tegen, zodat het voorstel is aangenomen. Een voorstander van de Leerplichtwet merkt cynisch op: *'Het paard is slimmer dan zijn berijder'*

In 1900 neemt het parlement de Leerplichtwet aan. Dat betekent dat vanaf 1 januari 1901 kinderen tussen zes en twaalf jaar iedere dag naar de (openbare) school moeten. Het toezicht op het naleven van de wet ligt bij de gemeenten. Hoewel sinds de Onderwijswet van 1806 bijzondere - lees katholieke en protestantse - scholen toegestaan zijn, is de praktijk weerbarstig. Alleen het openbaar onderwijs wordt volledig door de staat betaald, zodat katholieken en protestanten alleen door grote financiële offers eigen scholen kun-

Een opmerking vooraf. De argumenten die de betrokkenen aanvoeren, doen anno 2010 gezocht, overdreven en soms zelfs belachelijk aan. Maar het gaat in dit artikel om gebeurtenissen in 1911, niet in 2010. Hedendaagse politici komen weg met de formulering dat ze met de kennis van nu, toen andere beslissingen genomen zouden hebben. Zo werkt het niet in de geschiedschrijving. Als we al tot oordelen (moeten) komen, dan horen die gebaseerd te zijn op de kennis en opvattingen van toen.

Vragen

De eerste vraag die opduikt bij dit langdurige schoolverzuim is natuurlijk waarom de ouders tot die rigoureuze stap besloten hebben. Maar er zijn er natuurlijk meer: is het een spontane actie van de ouders of is een en ander van buitenaf geregisseerd, waarom sleept de zaak zolang, hoe is het afgelopen en wat waren de gevolgen van een half jaar 'burgerlijke ongehoorzaamheid'?

Een lege klas

Op zaterdag 1 juli 1911 valt in Ubbergen een dikke envelop op de deurmat van mr. H.M.A. Verheijen, schoolopziener van het arrondissement Elst. In de envelop zitten een kleine veertig gelijkluidende verklaringen, gemoedsbezwaren van ouders. Zij geven aan bezwaar te hebben tegen het onzedelijk karakter van het onderwijs

Burgemeester G.W. Maas Geesteranus. Hij was van 1893 tot 1916 burgemeester van Gendt.

van meester Sjaak Metzger en vragen daarom voor hun kinderen vrijstelling van de Leerplichtwet. De brief is niet verzonden door burgemeester Godert Willem Maas Geesteranus, maar door raadslid J.H. Burgers. Sterker nog, Maas Geesteranus weet van niets. De formulieren zijn niet bij hem gehaald; zoveel formulieren had hij trouwens niet eens. Het blijkt dat ze in opdracht van kapelaan Evert Fredericus de Jong op het ge-

meentehuis zijn gehectografeerd, gekopieerd zeggen we nu. De Jong heeft de ouders van de toekomstige leerlingen van Metzger opgetrommeld voor een bijeenkomst in verenigingsgebouw Providentia, de oude Waterstaatskerk. Hij is daarvoor bij de ouders thuis geweest en de meesten geven aan de druk niet te hebben kunnen weerstaan: 'Je moet wel als de kapelaan op de stoep staan'. In Providentia legt De Jong de verklaring aan de ouders voor en dringt erop aan die te ondertekenen. Blijkbaar nemen niet alle ouders de oproep van de kapelaan serieus, want het gemoedsbezwaar van Marietje Wannet is ondertekend door haar veertienjarige broer.

Op 1 juli staat Sjaak Metzger voor een bijna lege klas. Van de 43 leerlingen verschijnen er zes. Schoolhoofd Lodewijk Johannes Koster zit met een probleem. Hij moet iedere week bij de schoolopziener en de gemeente een lijst inleveren met leerlingen die de school verzuimd heb-

Uittreksel uit het geboorteregister van Naarden: op 21 november 1887 is uit Cornelia Hendrika Jansen, geboren Jacobus Cornelis Antonius Metzger

Lodewijk Johannes Koster, hoofd van de openbare lagere school van 1903 tot 1932

ben. Koster weet ook waarom de kinderen niet verschenen zijn. Wanneer hij bij de latere rechtszaak tegen de rechter zegt, dat hij vaag 'iets' gehoord heeft, maar het precieze niet van de zaak weet, blijkt de bozige opmerking van de edelachtbare dat Koster als getuige onder ede staat, subiet een positieve invloed op het geheugen van de getuige te hebben. Op de lijst moet hij aankruisen of het verzuim geoorloofd of ongeoorloofd is. Hij snapt heel goed dat hij niet bij 37 leerlingen uit een klas het kruisje in de kolom 'geoorloofd' kan zetten. Maar het kruisje in de andere kolom is ook geen optie, want dat zou betekenen dat hij het oneens was met kapelaan De Jong. Koster zet helemaal geen kruisjes en laat de beslissing over aan schoolopziener Verheijen. Die weet al sinds 1 juli hoe laat het is, want op die dag heeft hij het pakketje gemoedsbezwaren ontvangen.

Woensdag 5 juli reist Verheijen af naar Gendt. Dat is niet de eerste keer. Een jaar daarvoor heeft hij een bemiddelingspoging gedaan om de verziekte sfeer tussen Koster en Metzger te verbeteren. Die twee liggen elkaar niet. Koster vindt dat

de op 21 november 1887 in Naarden geboren Metzger een rare inborst heeft. Er heerst in hem een geest als op de Amsterdamse scholen. De mentaliteit van dat verre Sodom en Gomorra past niet in een katholiek plattelandsdorp Gendt. Bij de minste of geringste opmerking vliegt hij overeind, hij is niet aardig, kortaf en ruw. Hij, Koster, zou zijn eigen kinderen niet aan Metzger toevertrouwen. Maar bovenal, Metzger heeft kort na zijn benoeming in Gendt in 1909 de katholieke kerk verlaten. In de woorden van kapelaan de Jong: *'hij is een renegaat, een afvallige'*.

Maar, en dat blijkt later uit verklaringen van diverse getuigen, op het werk van Metzger als onderwijzer valt niets aan te merken. De jonge onderwijzer laat in bijna iedere middagpauze – die van twaalf tot twee duurt – zwakke leerlingen een uurtje eerder naar school komen om hen bij te spijkeren. Ouders spreken daarom van *'de meester die de kiender zoo goed leert'*. Metzger van zijn kant heeft problemen met Koster. Het schoolhoofd groet hem 's morgens niet, komt onaangekondigd tijdens de lessen zijn klas binnen om het schoolbord te controleren om daarna zonder boe of bah weer te verdwijnen. De poging van Verheijen om vrede te stichten is weinig succesvol. Na een dag is het al weer hommelles.

De schoolopziener stelt op die woensdag een onderzoekje in. Hij is kort en krachtig in zijn conclusies. Met het onderwijs van Metzger is niks mis. Hij heeft niet kunnen constateren dat de onderwijzer in de school tegen de katholieke kerk ageert. Het verzuim is ongeoorloofd; het is het gevolg van *'volkomen drijfverij van de pastorie. Ouders zijn willoze werktuigen in handen der geestelijkheid'*. Op grond van dit niet mis te verstane oordeel doet de jurist Verheijen iets minder slims, beter gezegd, hij doet iets *niet*. Hij reageert niet op de gemoedsbezwaren van de ouders. Op de rechtszitting in november zal hij verklaren dat hij de door de geestelijkheid opgehitste ouders het verzuim niet gunde. Hij stelt zich heel formeel op en zegt niet gereageerd te hebben, omdat de ouders hem daarom niet gevraagd hebben. Strikt juridisch is zo'n verzoek nodig, maar de schoolopziener zegt zelf dat zijn argument vergezocht is.

Raadsvergaderingen

Op verzoek van de raadsleden schrijft Maas Geesteranus een vergadering over de zaak uit op

De Voorzitter deelt mede dat deze vergadering op verzoek der Raadsleden is belegd en stelt de vraag, welke zaken men wenscht te behandelen.

De heer Norman dient een voorstel in om den onderwijzer Effter ontslag te verleenen.

De Voorzitter merkt op, dat in deze zaak Burgemeester en Wethouders, ook als plaatselijk schooltoezicht geheel zijn voorbijgegaan, terwijl volgens de Wet alleen op voorstel van Burgemeester en Wethouders of van den Schoolopsiener aan een onderwijzer ongevraagd ontslag kan worden verleend. L. G. B. verklaart daarenboven geen reden te hebben, om tot dit ontslag meede te werken.

Voorgenomen besluit van de Gendtse raad (15 juli 1911) om Sjaak Metzger te ontslaan

zaterdag 15 juli. Maas is boos. De raadsleden, waaronder de wethouders Bosman en Rasing – er is nog geen dualisme, dus de wethouders zijn ook raadslid – hebben alleen aangegeven dat de vergadering over Metzger gaat. Ook het gebruikelijke vooroverleg over de raadsagenda tussen de burgemeester en de wethouders blijft achterwege. Maas beklaagt zich erover dat zoiets niet past. Zijn verhouding met de wethouders is altijd vriendschappelijk geweest, zelfs in moeilijke kwesties. Het kan nog erger. Tijdens de vergadering leest wethouder Bosman een concept raadsbesluit voor dat eindigt met: ‘(...) aan genoemden onderwijzer Jacobus Cornelis Antonius Metzger met ingang van heden ontslag te verleenen aan de O.L. School te Gendt met behoud evenwel van zijn salaris tot den 1-sten November 1911’. Maas constateert wel dat Bosman moeite heeft het concept voor te lezen. Is het erg achterdochtig om te concluderen dat de opsteller van het epistel buiten de Raad gezocht moet worden?

Maas haalt zijn gram. Hij brengt het voorstel niet in stemming, want het rammelt aan alle kanten en hij legt krachtig uit waaraan een besluit tot ontslag moet voldoen.

Eén: een voorstel tot ontslag kan alleen gedaan worden door B en W of de schoolopziener; niet aan voldaan.

Twee: er moeten klachten binnengekomen zijn en de ontslagaanvraag moet door argumenten ondersteund zijn; niet aan voldaan.

Drie: bezwaar kan alleen gemaakt worden tegen

het onderwijs en niet tegen de persoon van de onderwijzer; niet aan voldaan.

Vier: een schoolmeester is een ambtenaar in dienst van de gemeente en door de scheiding van kerk en staat mogen godsdienstige motieven geen reden tot ontslag zijn; niet aan voldaan. Vijf: het ontslag moet ter goedkeuring voorgelegd worden aan Gedeputeerde Staten; vergeet dat op grond van de vier voornoemde punten maar.

Maar Maas weet hoe de honden in Gendt lopen. Zijn vijf punten zijn puur juridisch en dat werkt niet in een dorp met iets meer dan drieduizend inwoners. Hij moet met zijn burgers verder en dat besef maakt hem praktisch. Zo antwoordt hij op de vraag van Jan Lenderink of hij zijn kind naar school moet sturen met: ‘als burgemeester zeg ik ja, als Maas zeg ik nee’. Wanneer rechter Van Giffen hem tijdens het proces vraagt of zo’n uitspraak ouders niet in verwarring brengt, zegt Maas dat hij daaraan niet gedacht heeft. ‘Ik heb het idee dat er in Gendt helemaal niet gedacht wordt’, verzucht de rechter.

Maas Geesteranus biedt in een schorsing van de vergadering de raad een oplossing. Wanneer de leden een onderzoek naar strafbare feiten van Metzger verlangen, voldoen B en W daar natuurlijk aan.

Het verzoek komt er bij monde van wethouder Rasing en het college van B en W besluit ouders en leerlingen die in het schooljaar 1 oktober

1910 tot 1 juli 1911 bij Metzer in de klas gezeten hebben, te ondervragen over gedrag en uitspraken van de onderwijzer. Veldwachter Stapel wordt erop uitgestuurd met uitnodigingsbrieven.

Het onderzoek dat op maandag 24 juli begint levert niets op. Lang niet alle ouders verschijnen; ook niet de indiener van het verzoek tot onderzoek wiens dochter bij Metzer in de klas gezeten heeft. Hij laat Maas via Stapel weten nooit iets

Veldwachter Stapel

verkeerd over de onderwijzer gehoord te hebben. Maas doet het onderzoek gedegen. De ouders die niet op komen dagen, bezoekt hij, samen met de veldwachter, thuis: 27 huisbezoeken, geen klachten.

Op 4 augustus krijgt Maas Geesteranus een briefje van de raadsleden: graag een vergadering met weer als agendapunt het ontslag van Metzer. Dit keer geven zij wel een reden voor het verzoek: de onderwijzer is een gevaar voor het onderwijs. Op de vergadering die zes dagen later gehouden wordt, herhaalt Maas zijn eerdere ar-

gumenten. Bovendien zegt hij dat het door hem ingestelde onderzoek geen strafbare feiten opgeleverd heeft. Maas laat op formele gronden – de zaak is dit keer door B en W voorbereid – een stemming toe. Onmiddellijk nadat het concept met algemene stemmen is aanvaard, laat Maas weten het besluit niet uit te voeren.

Geruchten

De kinderen blijven thuis. Vanaf de preekstoel horen de ouders dat ze in hun recht staan, in ieder geval tot zij van de schoolopziener iets gehoord hebben over de gemoedsbezwaren. Tot zolang hoeven zij zich van andere briefjes van hem niets aan te trekken.

Intussen gaan allerlei verhalen over Sjaak Metzer de ronde doen. Op de procesdag zullen de getuigen à decharge deze als motieven gebruiken om hun kinderen thuis te houden. Dat hij zich heeft laten uitschrijven uit de katholieke kerk is al bekend. Daarom gaat hij zondags niet naar de mis. Het leren van catechismusvragen is niet nodig; het is beter dat boekje kapot te scheuren. Bidden voor en na het eten is zinloos. Kinderen hoeven niet meer naar de godsdienstles. Baby's komen niet van de ooievaar en later zullen zijn leerlingen horen hoe het wel zit. God is niet degene die het laat sneeuwen, maar dat is een natuurverschijnsel. Op vrijdag, een geboden vasten- en onthoudingsdag, heeft hij vlees bij de slager gekocht. Vasten is onzin. Tijdens de Hulhuizer Omdracht heeft hij zijn hoed niet afgezet. In de bijlessen in de middagpauze heeft hij een meisje door de school rondgedragen en een ander meisje gekieteld. En in een gesprek met zijn kostbaas Wegman en diens buurman De Beijer die naakt zwemmen in de Waal een verregaande uiting van onzedelijk gedrag noemen, heeft Metzer opgemerkt dat er in Gendt – gekleed of ongekleed – wel ergere dingen gebeuren. (Tegenwoordig noem je zo'n uitspraak een *educated guess*.)

Metzers enige openlijke medestander, vriend en collega L.J. d'Haens, windt zich in een ingezonden brief in weekblad De Betuwe van 25 november 1911 buitengewoon op over deze beschuldigingen. *'Anderhalf jaar hoorde niemand ervan in het zoo babbelse, kwaadspreekende Gendt. (...) Zóó wordt mijn vriend aangevallen door een fanatieke, voor niets terugdeinzende bende rechtzinnige Katholieken'*. Met zulke uitspraken maak je weinig vrienden in Gendt!

De rechtszaak

Op 25 augustus en 26 september 1911 maken veldwachter Stapel en schoolopziener Verheijen procesverbaal op wegens ongeoorloofd schoolverzuim tegen 34 ouders. Op grond daarvan moeten zij op 18 november 1911 om 10 uur voor

Kantonrechtbank in Elst. Het stond aan de Stationsstraat. In 1933 werd de rechtbank overgeplaatst naar Nijmegen. Op deze plaats staat nu het politiebureau

de kantonrechter Van Giffen in Elst verschijnen. De wagons van de Betuwsche Stoomtramweg Maatschappij puilen uit. Naast 27 verdachten – zeven ouders verschijnen niet – zijn er twintig getuigen opgeroepen, vijf door Officier van Justitie, mr. P. de Rieter, en vijftien door verdediger mr. J. van Schaik. Zes getuigen van de verdediging worden niet door de rechter geaccepteerd, omdat zij ook verdachten zijn.

Van het proces zijn de processen-verbaal en de vonnissen bewaard gebleven, met naam en toenaam. De archiefwet verbiedt die namen te noemen, dat mag pas 110 jaar na het proces. Dan zijn alle betrokkenen zeker overleden. Maar om een indicatie te geven, het jongste kind, Henk N., waarvan de vader, de 51-jarige Jan N., terecht moet staan, is op 11 mei 1993 op 88-jarige leeftijd overleden. (U snapt het al, ik noem ze toch omdat in andere bronnen de personen ook met name genoemd zijn)

Het gaat een lange dag worden. Tijdens een schorsing om 17.00 uur – in november is het al vroeg donker – laat de rechter bij de burens kaarsen en lampen halen. Om 20.00 uur moeten aanklager en verdediger nog beginnen aan de twee-

de termijn van requisitoir en pleidooi. Van Giffen wijst verzoeken om extra schorsingen van Openbaar Ministerie en verdediging kribbig af. Het duurt hem al lang genoeg. Bij de verhoren laat hij af en toe blijken hoe hij over bepaalde aspecten van de zaak denkt: *'Niet de ouders zijn schuld, maar de geestelijkheid dwingt hen'* (Je moet je afvragen of zo'n opmerking van een rechter handig is, net als zijn mededeling dat hij katholiek is. Overigens, daarna buitelen aanklager en verdediger over elkaar heen om te verklaren dat ze ook aanhanger van Rome zijn. Volgens mij heeft Maas Geesteranus gedacht *'Dan speel ik hier als enige protestant een uitwedstrijd'*.)

Het is de vraag of de Gendtenaren het einde van de zitting afgewacht hebben, want de laatste tram richting Bemmelen en Gendt vertrekt al om 19.15 uur.

Koster, Maas Geesteranus, Verheijen, De Jong en Metzer zijn opgeroepen door de aanklager. De getuigenissen van de eerste drie komen in grote lijnen overeen met wat hierboven beschreven is.

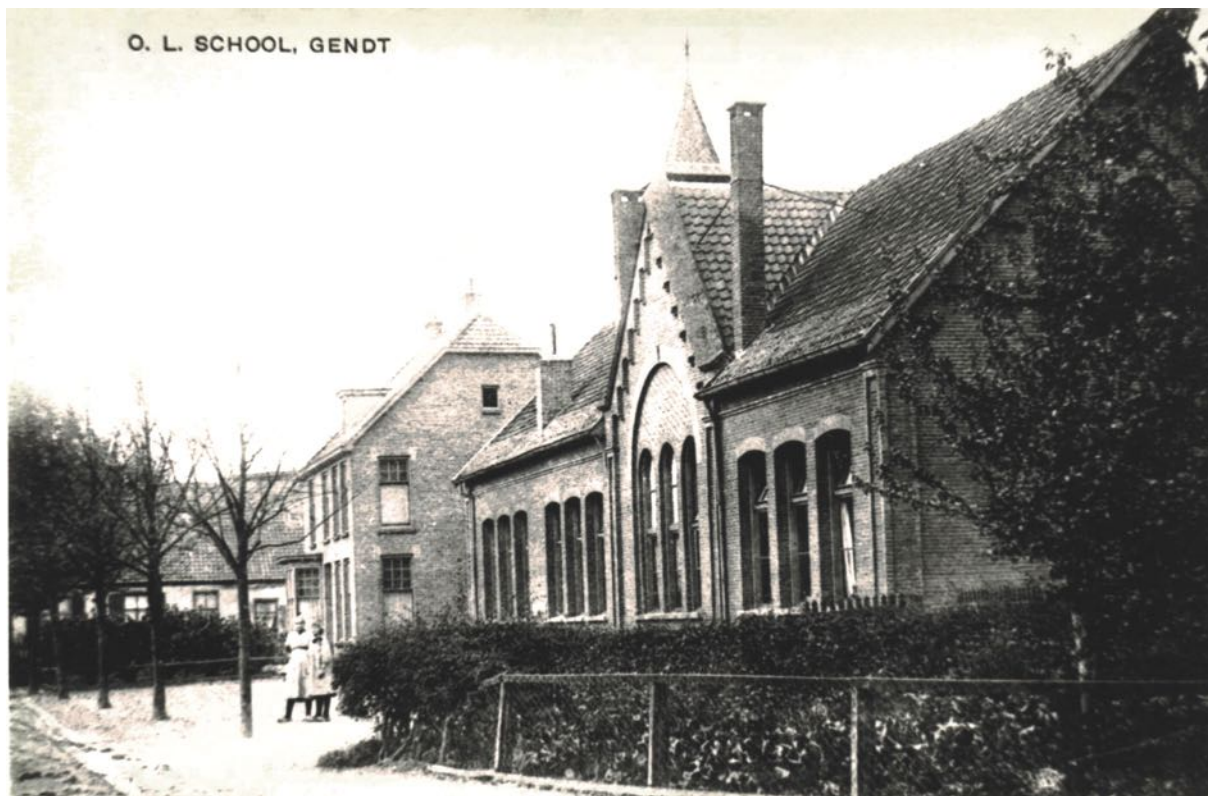
Kapelaan De Jong bevestigt dat hij bij huisbezoeken de ouders *'aangeraden'*, niet *'bevolen'* heeft, de kinderen niet naar school te sturen. Hij heeft de gemoedsbezwaren opgesteld. Metzer is een gevaar voor de zedelijke ontwikkeling van de Gendtse kinderen en daarom acht hij zich verplicht de ouders daar op te wijzen. Alleen al het feit dat Metzer de kerk verlaten heeft, vindt hij daarvoor voldoende grond. *'Een renegaat is erger dan een protestant'*. Hij heeft de ouders gezegd dat ze niets te vrezen hebben van de schoolopziener op het moment dat de gemoedsbezwaren bij hem op tafel liggen. De kapelaan moet toegeven dat hij de verhalen over Metzer alleen maar uit derde of vierde hand heeft, een bekentenis die verbazing en irritatie opwekt bij rechter en officier van justitie: *'van horen zeggen is een heel zwak argument'*.

Sjaak Metzer ontkent de meeste aantijgingen. Ja, hij heeft de katholieke kerk verlaten, en ja, hij heeft op een vrijdag vlees bij de slager gekocht. En wat het afnemen van zijn hoed bij de Hulhuizer Omdracht betreft, toen het Allerheiligste passeerde had hij wel degelijk zijn hoofd ontbloot. Alleen toen de kop van de stoet passeerde die bestond uit twintig bruidjes en vier oude vrouwtjes, had hij zijn hoed op gehouden. Alle andere verdachtmakingen ontkent hij.

De getuige-deskundige die door de verdediging is opgeroepen, professor F. Fortman, hoogleraar aan het grootseminarie Rijsenburg, geeft de kapelaan voor een deel gelijk. Hij spreekt zich niet uit over diens argumenten, maar hij verklaart dat de pastoor als verantwoordelijk parochiegeestelijke op basis van de kerkelijke wet verplicht is

de onderwijzer dat hij in het katholieke Gendt les is blijven geven toen hij de kerk verliet: *'Dat was een laffe daad'*.

Op 2 december doet rechter Van Giffen uitspraak. In de rechtszaal en de wachtkamer voor getuigen is het beduidend minder druk dan op 18

De openbare lagere school aan de Leemstraat

toe te zien op het onderwijs, zodat kinderen op school niet blootgesteld worden aan gevaren voor geloof en goede zeden. Is dat gevaar aanwezig, dan moet hij de ouders zeggen, dat ze hun kind niet naar school mogen sturen.

In zijn requisitoir stelt mr. De Rieter dat duidelijk is dat ouders de leerplichtwet overtreden hebben. Ouders die helemaal op het kompas van kapelaan De Jong gevaren hebben, horen twee gulden boete of twee dagen hechtenis tegen zich eisen. Ouders die in de verhoren enige eigen inzichten tonen, worden 'beloond' met vier gulden boete of drie dagen hechtenis. Mr. Van Schaik vraagt vrijspraak. De ouders zijn er vanuit gegaan, dat ze konden vertrouwen op de visie van hun kapelaan. Die had gezegd dat ze hun kinderen gerust thuis konden houden. Het breekpunt voor hem is de processie. Toen zagen de ouders dat Metzer een zedelijk gevaar was. Hij verwijt

november, de zittingsdag. Uit Gendt is niemand naar Elst afgereisd om het vonnis te horen.

De rechter oordeelt dat de ouders die op de zitting verschenen zijn, schuldig zijn maar niet strafbaar. Zij hebben gehandeld op aanraden van de kapelaan, die zich beriep op het kerkelijk wetboek. Bovendien heeft de schoolopziener de ouders in hun handelen gesterkt door niet te reageren op de gemoedsbezwaren. Daardoor is de indruk ontstaan dat het verzuim geoorloofd was.

De zeven ouders die niet op de zitting verschenen zijn, veroordeelt Van Giffen tot een boete van twee gulden. Een relatief geringe straf, twee gulden boete voor vijf maanden schoolverzuim. In dezelfde tijd wordt de 23-jarige landbouwer Cor L. uit Gendt tot dezelfde boete veroordeeld omdat rijksveldwachter J.W. van Dijk hem betrapte toen hij om 22.45 uur in de Leemstraat

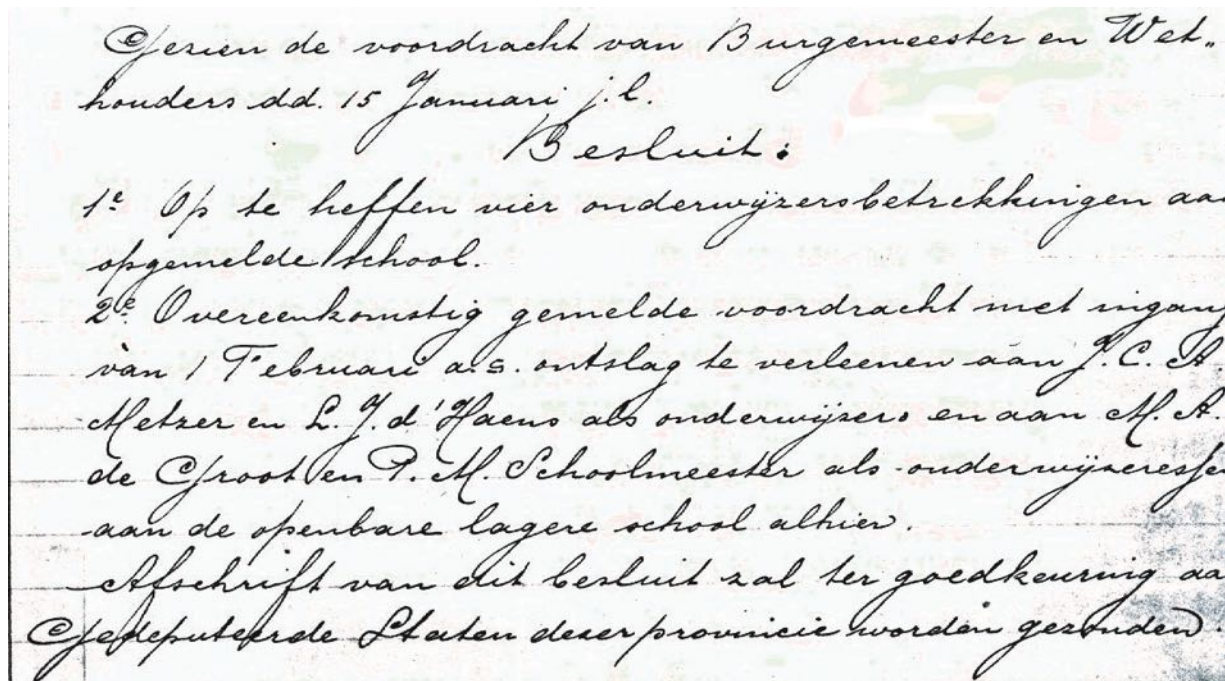
fietste op 'een rijwiel zonder dat dit was voorzien van minstens één lantaarn, die voorwaarts een helder wit licht uitstraalde'.

Gevolgen

De dagen van Metzer in Gendt zijn geteld. Niet omdat de gemeenteraad hem ontslaat wegens zijn capaciteiten als onderwijzer. Niemand heeft over zijn werk als leerkracht geklaagd. Integen-

Hoewel er geen redenen zijn om kapelaan De Jong van kwade bedoelingen te betichten – hij is er waarschijnlijk van overtuigd geweest, dat hij zuiver handelde – kunnen we toch, ook al houden we rekening met de mores van begin twintigste eeuw, vraagtekens zetten bij de handelwijze van de geestelijkheid.

Eerst de 'pastorie'. In de bronnen wordt bijna zonder uitzondering gesproken van kapelaan De

Raadsbesluit om Metzer, d'Haens, De Groot en Schoolmeester te ontslaan.

deel, daarvoor is van veel kanten lof. 'Jammer genoeg' tekent Maas Geesteranus op uit de mond van een raadslid op de vergadering van 15 juli 1911.

Metzer moet met nog drie andere leerkrachten, L.J. d'Haens, M.A. de Groot en P.M. Schoolmeester per 1 februari 1912 uit Gendt vertrekken, omdat het leerlingaantal van de openbare school gedaald is van 369 naar 180. Dat is het gevolg van een initiatief van het R.K. Kerkbestuur. Dat heeft een katholieke bijzondere meisjesschool gesticht, die op 27 december 1911 de deuren opent. Alle meisjes van de openbare school stappen, op een enkele protestantse school na, over naar de nieuwe school. Als gevolg daarvan heft de gemeenteraad in haar vergadering van 18 januari 1912 vier betrekkingen op de openbare school op.

Conclusie

Honderd jaar na dato kijken we met enig wenkbrauwfronsen naar de gebeurtenissen in 1911.

Jong. Hij stelt de gemoedsbezwaren op, hij roept de ouders bijeen in Providentia, hij bezoekt de ouders, hij vraagt hen het formulier te tekenen, hij is getuige op de procesdag.

De pastoor wordt maar een enkele keer genoemd; de naam Huijgens komt in de stukken maar twee keer voor. Natuurlijk is hij precies op de hoogte geweest. Het bestaat niet dat de kapelaan in zo'n principiële en slepende zaak zonder dekking van de pastoor gehandeld heeft. De ouders krijgen vanaf de preekstoel aanwijzingen hoe te handelen. Hoewel er geen bewijzen voor zijn, is de hypothese te verdedigen dat 'de kwestie Metzer' als breekijzer is gebruikt om een (katholieke) bijzondere meisjesschool te stichten.

Binnen een maand na de uitspraak in de zaak tegen de ouders start de nieuwe school. Daar moet een langere voorbereidingstijd aan vooraf gegaan zijn. Een school voor 190 meisjes oprichten gaat niet van de een op de andere dag. Er moet toestemming zijn van de minister en Gede-

puteerde Staten, de financiën dienen geregeld te zijn (de overheid neemt in 1911 maar een deel van de kosten van het bijzonder onderwijs voor haar rekening), er moeten (vier) nieuwe leerkrachten aangesteld worden, er is behoefte aan leermiddelen (deels overgenomen van de openbare school?), er is een schoolgebouw nodig. Dat wordt de oude werkplaats waar rietmatten en kersenmandjes gemaakt werden op de hoek van de Leemstraat/Nijmeegsestraat.

onderwijzer, en dat is het enige dat beoordeeld mag worden, zijn boven alle twijfel verheven. Hooguit kan hem verweten worden dat hij in het katholieke Gendt op lange tenen is gaan staan. Maar voor zo'n principiële houding van een 23-jarige leerkracht kun je je hoed afnemen.

Geert Visser

Nu de klachten. Wanneer Maas Geesteranus in juli 1911 onderzoek doet naar het gedrag en onderwijs van Metzer, heeft geen van de ouders een klacht. Zelfs de wethouder die het onderzoek gevraagd heeft, verschijnt niet op de daarvoor bedoelde zitting in het gemeentehuis. Klachten komen pas later en dan nog van een beperkt aantal ouders.

Is het vergezocht om te veronderstellen dat 'de pastorie' de klachten ingefluisterd heeft? Volgens collega en vriend d'Haens – die natuurlijk niet objectief is - dateren sommige bezwaren van begin 1910. Waarom komen die pas ruim anderhalf jaar later 'in het zo babbelzieke Gendt' naar voren. Dat kan alleen, omdat ze verzonnen zijn.

De conclusie is duidelijk. De klachten tegen Metzer missen alle grond. Zijn capaciteiten als

Bronnen

Gelders Archief, Kantongerecht Elst, toegangsnr. 1031, inv. nrs. 7, 114, 139.

Verslagen gemeenteraad Gendt, 15 juli en 10 augustus 1911, 18 januari 1912.

De Gelderlander, 22 oktober en 22 november 1911.

De Betuwe, 16 september en 25 november 1911. Visser, Geert, *Het onderwijspeil in Gendt staat op goede hoogte, Lager onderwijs in Gendt 1806-1932*. Publicatie Historische Kring Gente 1986.

In 1982 bestond de Jozefschool – voor wie dat niet meer weet, de katholieke jongensschool – vijftig jaar. Bij gelegenheid van dat jubileum interviewde Tom Nahon twee oud-collega's: Durk Hylkema en Frans Leferink. Die interviews verschenen in 'Het Smikkertje', het schoolblad van de Jozefschool. Hylkema was door Dinnissen in 1938 uit het Friese Bakhuizen naar Gendt gehaald, waar hij bleef tot 1947. Toen vertrok hij naar de mulo in Bemmeloord om in 1959 benoemd te worden tot hoofd van de in dat jaar opgerichte Michaël mulo in Beek. Hij leidde die school tot zijn pensionering in 1981. Hij overleed in Beek in 2002.

Frans Leferink kwam in 1946 naar Gendt en stond er tot zijn pensioen in 1979 voor de klas. Hij overleed in Gendt in 1992.

Bij het lezen moet u bedenken dat Tom dit ruim vijftientwintig jaar geleden schreef.

Herinneringen aan de Jozefschool van de oud-collega's Durk Hylkema en Frans Leferink

Durk Hylkema

Durk Hylkema – nu 66 jaar – kwam naar Gendt in 1938 toen de school dankzij drie teldata 288^{1/3} leerling telde. Voor f 68,00 in de maand.

'Ik heb mijn hele leven met Dinnissen gesleten, want ik heb in Bakhuizen (Fr.) al bij hem in de klas gezeten. Daar heeft hij trouwens ook zijn vrouw gehaald.

In 1932 is hij – meester Dinnissen dus – naar Gendt gekomen. Van de Openbare School kwamen over: Wegman (Kuch noemden de jongens hem), Pietje Bouwman (die zat 's morgens in de kerk de krant te lezen), Wijte (heb ik niet meer gekend, die leeft misschien nog wel), Henk Smolders en Vic Libau (de sterrekieker).

Dinnissen voerde in dat de school om 11.15 uur uit ging, zodat de jongens met de hinkelman naar de steenfabriek konden. We gingen nooit voor 5 uur naar huis, je moet de jongens bijwerken, hoewel sommigen dat als straf zagen. Dinnissen wilde niet alle kinderen 'opofferen' aan de paar die zouden doorleren, maar hij deed alles om ze goed voor te bereiden en hij deed dat gratis. Professor Heeroma uit Nijmegen is bijv. een van zijn oud-leerlingen. Hij heeft nooit aan drillen gedaan, maar als je zei dat je van Dinnissen kwam, zat je goed! Hij haalde Fons Wierink naar Gendt, een kunstenaar. Hij hechtte veel waarde aan zang, declamatie, etc.

In 1938 was het een verschrikkelijk arme tijd voor de steenfabriekers, maar wat me opviel was dat de kinderen allemaal met hele kleren op school kwamen, wel verstoed, maar keurig. Dat had ik wel anders meegemaakt. De kinderen waren ook erg goedwillend; in Gendt was het heel prettig werken. Iedereen kwam er graag naar toe, er was een enorme gemeenschapszin. Anderzijds

was het een rottijd: eerst de oorlogsdreiging, toen de oorlog, al gingen de mensen wel wat meer verdienen. Van Jan Wijnands hoorde ik bijvoorbeeld dat toen mensen rekeningen kwamen betalen uit '35 – '36, want in die jaren kon het er gewoon niet af. Hij had ze al afgeschreven.

Ik heb ook nog meegemaakt dat Dinnissen werd opgehaald door de Duitsers. We liepen met het

Meester Hylkema

hele stel de speelplaats op en en neer te surveilleren zoals het toen de gewoonte was (koffie was er niet bij, 'de kinderen krijgen ook geen koffie', zei Dinnissen altijd). Opeens stopte er een leger vrachtwagen, ander verkeer was er niet. Hij mocht nog iets van kleren halen en toen moest hij mee. In Sint-Michielsgestel hebben ze een beroerde tijd gehad.

In september 1944 hebben we nog een paar weken school gehad, daarna zijn we geëvacueerd. Toen we in april – mei '45 terugkwamen, zag de school eruit als een beest. Hij werd een beetje opgelapt en glasdicht gemaakt. Ik heb nog een poos met de klas in het klooster gezeten. Daarna ben ik naar Bemmeler gegaan, naar de mulo. Ach, ik zou je nog zoveel kunnen vertellen over Dinnissen (een enorm sociaal voelende vent) en andere collega's en Gendtenaren, maar dat leidt te ver....

Frans Leferink

'Ik ben in 1938 in Enschede in het onderwijs begonnen als kwekeling met akte. (In de jaren dertig moest de overheid door de economische crisis fors bezuinigen. Daarom stelden veel scholen formeel geen onderwijzer aan, want die moest naar de toen geldende salarisschaal betaald worden, maar bedacht men de vileine formulering 'kwekeling met akte'. Dat was voor de wet geen onderwijzer, maar door de toevoeging 'met akte' mocht hij wel zelfstandig les geven. Een 'kwekeling' mocht dat niet. Soms kreeg een gelukkige een paar centen van het schoolbestuur, maar de meesten moesten het doen met een bosje bloemen, een doosje bonbons of een bedankje.) Eens in de maand kreeg ik daarvoor van de pastoor een tientje, uit goeiigheid. De leerlingenschaal was zodanig opgevoerd dat er een complete klas van veertig leerlingen ontstond, waarvoor niemand kon worden benoemd.

Je hield je nauwgezet aan het rooster, want als er een inspecteur mocht binnen komen was je je referentie kwijt. Je solliciteerde wekelijks voor enige dubbeltjes. (Om te vergelijken, een brief versturen of een pakje shag kostte 10 cent.) Op een sollicitatie kwam nooit antwoord, want er waren altijd wel werkloze familieleden van leden van het schoolbestuur die voorgingen. Je kwam niet aan de bak. Daarom ben ik naar kantoor gegaan toen ik de kans kreeg.

Op 16 oktober 1946 ben ik in Gendt gekomen. Ik fietste van Arnhem helemaal over de dijk naar Pannerden en toen naar Gendt. Door mijn tekenen had ik meteen entree bij het toneel en andere verenigingen; ik voelde me betrokken en op mijn plaats. Binnen een jaar kregen Wim de Klein en ik een woning van het schoolbestuur en konden we trouwen. Door de naoorlogse geboortegolf was de nieuwe school van 1950 meteen al te klein. Met mijn vijfde klas belandde ik in het Huis te Gendt, waar Nol Leenders woonde. In de

zomer verging het er van de poepende bromvliegen tijdens de lessen, maar voor de rest was het wel gezellig.

En dan de kip natuurlijk.... Het sfeertje in de klas was zo dat het allemaal kon! Iedere morgen kwam ze op de vensterbank zitten, schudde zich en stevende recht naar de prullenbak, weer schudden en daarna installeerde ze zich. Iedereen werkte rustig door tot de kip met luid gekakel liet weten dat ze haar plicht had gedaan. Ze ver-

Meester Leferink

dween weer dor het raam het een van de leerlingen duikelde het ei op uit de prullenbak...

Ik heb ook nog even de eerste klas gehad. Daar moesten de leerlingen leren schrijven, iedereen rechts. Alle leerlingen die dat deden kregen een mooie kalenderplaat en iedereen schreef pijnloos rechts.

Terug naar Nol Leenders. Het kostte de leerlingen moeite om van de perenbomen af te blijven en daarom spraken we af dat er niet zou worden geknuppeld. Alleen waar je zo bij kon, mocht worden geplukt.

Er is veel veranderd aan de mentaliteit van de kinderen. Dat merk ik ook in het Kinderdorp. Van vogelnestjes uithalen en kikkers opblazen hoor je toch tegenwoordig niet meer. Als je weinig verbiedt hebben ze ook geen behoefte om tegen de keer in te gaan. Dat heb ik ook in een ander verband ervaren. Ik herinner me dat Wim Willemsen kwaad had gedaan: hij had gefloten in de klas en moest het na school nog eens doen. Dat viel niet mee. Dat heeft me aan het denken gezet of straffen eigenlijk werken, of ze nodig zijn.'

Tom Nahon

Tijdens de crematie van Tom haalde een oud-verkenner uit Maastricht herinneringen aan hem op. Zie hieronder zijn verhaal.

Tom Nahon, zoals ik hem kende

Nog lang voordat Tom het grootste deel van zijn leven in Gelderland ging doorbrengen, leerde ik, als twaalfjarig jongetje, hem kennen in de verkennerij, de scouting. Direct na de Tweede Wereldoorlog, in Maastricht was dat al in 1944, was de verkennergroep St. Martinus heropgericht in het buurthuis St. Martinus in Wijk, de overstad van Maastricht. Zelf had ik nog vóór 1940, toen de Duitsers binnenvielen en even later de scouting verboden, in die groep gezeten als welpje; later kon ik als junior verkenner meedoen.

Tom was onze vaandrig. Groot, zware bril, gespierde kuiten, sportief en van alle markten

Tom Nahon in een karakteristieke houding, altijd fotograferende

thuis. Hij leerde ons marcheren, zingen, tenten opslaan, hutten bouwen, pionieren, kampvuren maken, torens sjoeren en ook elke week met zijn

gitaar een nieuw liedje. Liedjes uit alle landen: Nederland, België, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Amerika, Zuid-Afrika, Spanje; ik ken ze nog allemaal. Dromerige zoals Quand tout renâit à l'esperance, het Normandische volkslied. Stoere als Im Wald, im grünen Walde, een Duits marsliedje. Romantische, Güter Mond, du gehst so stille in den Abendwolken hin... De zangbundel van toen, met honderden liedjes, heeft hij me later gegeven. Hij bracht ons stadsjongens uit een volkswijk, de natuur in; we leerden plantjes en het dierenleven kennen. Een zegen, die we opzogen en die we sindsdien in ons leven hebben dóórbeleefd. Nu nog kampeer ik, zij het in een camper en caravan, wel tien tot twintig keer per jaar. En zing ik in koren allerlei liederen; allemaal zaden die hij in ons gelegd heeft.

Toen mijn schoolleven even haperde, doordat ik een jaar wiskunde had gemist, zorgde hij voor een vriend, Jan Postmes, die me dat bijspijkerde. We hadden glorieuze weekend- en zomerkampen, zo'n vijf jaar lang. Een heerlijke avontuurlijke jeugd, mede dank zij hem. We beseften amper dat hij maar zes jaar ouder was: hij was in onze ogen een reus. Hij belichaamde de idealen, de normen en waarden uit de verkennerij. Sterk, gespierd, geleerd, geduldig, gezagsvol, gevoelig, innerlijk diepgelovig maar niet dogmatisch, avontuurlijk, sociaal, bescheiden. Een voorbeeld. En toen vertrok hij naar de Betuwe; gedwongen door dezelfde aanstellingsmisère, die ik jaren later ook meemaakte, want afgestudeerden van de Rijkskweekschool mochten van de kerk niet op Limburgse katholieke kinderen losgelaten worden.

Zo kwam het dat ons contact langzaam verwaterde. In m'n herinnering staat nog een fietstocht samen met Léon Tusek, allebei zeventien, van Maastricht naar de Betuwe, waar we onder bloeiende kersenbomen bij Tom kampeerden. Maar toch, het contact ging verloren.

Toen werd het buurthuis opgeheven, in 1997 of zo, en Frans Houben, de oudste PL van de senioren, organiseerde een reünie. Daar troffen de oude akela Guus Smeets en andere vroegere leiders, waaronder Tom en de nog overlevende verkenners, elkaar weer. Het contact was hersteld.

En dat is zo gebleven, nog maandelijks treffen we elkaar.

Sindsdien zocht ik Tom, zij het ongeregeld, op en hadden we wel geregeld, telefonisch contact, meestal heel laat en lang want hij was een nachtmens. In zijn huis vol reissouvenirs luisterden we naar klassieke muziek, een gedeeld genoeg, bespraken levensvragen en ontdekten de parallellen in onze levens; allebei verslingerd aan het basisonderwijs. Waarom, omdat kinderen, zoals Tom het formuleerde, de laatste resten van het aards paradijs zijn en je blij mag zijn om daarmee samen te leven.

Ik zag zijn schriften, waarin hij, lang voordat het woord was uitgevonden, een leerlingvolgsysteem bijhield. Niet beperkt tot kennisgebieden, maar ook kijkend naar sociale, lichamelijke en mentale ontwikkeling, vol zorg. Als onderwijsman heb ik toen mijn petje heel diep voor hem afgenomen...

Helaas heeft hij voor zover ik weet nooit een levensgenote gevonden. Dat vond hijzelf ook een gemis, maar daarover werd niet gepraat. En toen ik in 2003 heel onverwacht in een diep dal zonk na het einde van een 23 jaar hechte verbintenis met Anna, weer eens weekends bij hem kwam logeren, kon ik bij hem mijn hart uitstorten. Daarbij bood hij me een luisterend oor en tot mijn verrassing, want hij was geen relatie-expert, bood hij me toch heel zinnige perspectieven. Ook daarvoor was ik hem heel dankbaar.

Nog tot zijn tachtigste jaar heeft hij kunnen reizen, nog zo'n gedeelde voedingsbodem. Fotoalbums vol van verre landen maar ook de schoolfoto's die hij bleef maken, hebben we bekeken en na-genoten. Schoonheidservaringen waren de lichtpunten in zijn laatste jaren, nee eigenlijk altijd. Daarbij denk ik aan een Boeddha-verhaal: *Ananda zei: 'vriendschap met het schone, omgang met het schone, intimiteit met het schone, dat maakt de helft uit van een heilig leven'. De*

Boeddha antwoordde: 'Zeg dat niet, Ananda. Dat is het hele, niet het halve heilige leven. Iemand die zodanig gezegend is met het schone, zal een juiste manier van zijn ontwikkelen, een denken dat zich niet vastklampt. aan onwaarheid, een betrokken en bereidwillige gerichtheid, een vrije en onthechte contemplatie. Omgang met het schone is het hele heilige leven.'

In die zin verklaar ik Tom heilig: zijn liefde voor muziek, voor kinderen, voor architectuur, schoonheid als levensstramien.

Tom Nahon tussen de verkenners

Zijn laatste jaren waren gevuld met pijn en fysieke achteruitgang. Hij werd levensmoe, want jarenlange pijnen slopen je, ook al ben je een reus. Morfine verzachtte al enkele jaren de pijn, maar misschien ook daardoor hield hij niet van lekker eten of koken. Daarover waren we het oneens. Hij wilde geen buikridder zijn. Die ascetische minachting voor dikke pastoors was denkkelijk iets uit zijn kindertijd. O, wat had ik

hem graag een exquis etentje en wijntje gegund! Ik was blij om hem nog een keer, op vrijdag 20 februari 2009, in redelijke staat te zien na de TIA die hem omstreeks Nieuwjaar in Brussel bij zijn zus Elly getroffen had. Het leek er nog even op dat hij zich weer uit een inzinking omhoog zou werken, maar het einde kwam sneller dan gedacht.

Sinds ik van zijn dood weet, nu 'n week ongeveer, moet ik elke keer bij klassieke muziek aan hem denken. En heb ik ook nog eens m'n euthanasieformulier gecontroleerd; dat had hij vergeten, maar het is toch nog goed gekomen. Gelukkig is hij uit zijn lange lijden verlost. Hij is het eeuwige leven ingegaan. Hij was een alles gevend, liefhebbend mens. Ik blijf hem altijd dankbaar.

Sjé Reumers

De tweeling Gabriëlle en Udo Rademakers, die ook na hun kindertijd altijd contact met Tom Nahon hebben gehouden, vertellen hieronder over zijn lessen. Udo heeft bij Tom in de klas gezeten en Gabriëlle volgde gymlessen bij hem. Inmiddels zijn ze allebei al jaren uit Gendt weg; Gabriëlle heeft een baan in de Randstad en Udo in Zwitserland. Maar ze schreven en belden met hem en als ze in Gendt waren, stond een bezoekje aan Tom Nahon op het programma.

Le temps passe... les souvenirs restent *- De tijd gaat voorbij ... de herinneringen blijven -*

We bewaren vele herinneringen aan meneer Nahon, als (gym)leerkracht en als persoon. Veel meer dan we kunnen beschrijven. Met het onderstaande willen we een indruk geven van onze ervaringen en herinneringen, als ode aan meneer Nahon, die niet voor zijn beroep onderwijzer is geworden, maar die voor zijn leven leerkracht is geweest ...

In de klas bij meneer Nahon

In groep 7 en groep 8 heb ik (Udo) bij meneer Nahon in de (combinatie)klas mogen zitten. Wat me vooral bij staat, is zijn betrokkenheid bij en persoonlijke aandacht voor de leerlingen en oud-leerlingen. Een aantal leerlingen dat de basisschool had verlaten, kwam nog geregeld langs, volgden achterin de klas de lessen en hij genoot daarvan.

Schooljaar 88/89 met Udo vooraan, rechts van de bal

In de lessen week hij graag van 'gebaande onderwijspaden' af en ik herinner me dat hij veel eigen ervaringen inbracht. Hij waardeerde van de leerlingen ieders eigen specifieke kwaliteiten en probeerde die ook individueel te stimuleren. Zo gaf hij bijvoorbeeld rekenlessen waarbij hij rekenboekjes uitdeelde waarin je - afhankelijk van je tempo en interesse - vooruit mocht werken. Aan gezien rekenen mij goed lag, heb ik 'vlijtig voor-

uitgewerkt' waarbij de vorderingen in zijn schriftje werden bijgehouden.

Daarnaast waren er zo af en toe diavoorstellingen over zijn verre reizen. Dat vond ik altijd erg interessant: de mooie foto's en ook vooral de ervaringsverhalen erbij.

Er waren ook nog de handvaardigheidlessen: tot groep 7 was het vooral punniken, haken en breien, maar gelukkig veranderde dat toen ik bij meneer Nahon in de klas kwam: 'jongens-activiteiten' zoals timmeren, solderen, figuurzagen en glas in lood maken kwamen aan bod. Bij de beoordeling was (gelukkig voor mij) ook de inzet belangrijk: bij een goede inzet scoorde je (ondanks het mindere resultaat) toch nog vaak een voldoende.

Meneer Nahon vond het leuk om van zijn leerlingen vele foto's te maken die in zijn plakboek

Schoonklas 76/77 op het klimrek

ken terecht kwamen en ook werden uitgedeeld aan de kinderen/familie zelf. Groepsfoto's werden gemaakt op het klimrek op de speelplaats. Hij vond het ook erg leuk als er kinderen in zijn klas kwamen waarvan hij vroeger de ouders had onderwezen. Hieruit bleek zijn betrokkenheid bij de verschillende generaties leerlingen. Meneer Nahon vond het belangrijk om een brede basis

Een speels voorbeeld van een foto van een ouder (in dit geval Piet Braam) waarvan ook de kinderen (Emely en Patrick) bij Tom in de klas zaten. Hier met zijn vrouw Toos en hondje Tommy

mee te geven, waarbij ook het vak 'muziek' niet onbelicht bleef. Achter in de klas stond een keyboard waarop ik veel kon spelen en tijdens zangles kwamen zijn gele scoutingboekjes er aan te pas. Veel goede en prettige herinneringen voor mij en hopelijk geldt dat ook voor vele anderen!

Gymlessen bij meneer Nahon

In groep 7 zat ik (Gabriëlle) in de parallelklas en daar werd verteld dat het mogelijk was om mee te doen met de meisjesgym bij meneer Nahon. Ik was niet goed in gym, had normaliter een hekel aan gymlessen, maar dacht toch: ik geef me op, want dit is een kans om beter te worden in gym. Ik herinner me de eerste les nog. Na schooltijd naar de gym. Meneer Nahon vroeg wie moeite had met een koprol maken op de vloer. Ik dacht: laat ik me alvast maar aanmelden. Hij legde uit dat hij liever schouderrollen op de vloer zag in plaats van koprollen en oefende deze met ons. Later in die les moesten we over het wandrek: vanaf de vierde sport horizontaal het (schuin gezette) klimrek langs, aan de voor- en achterkant. Het zweet brak me uit bij het draaien aan het klimrek, van de voorkant naar de achterkant. Ik durfde niet verder en de tranen stonden in mijn ogen. Meneer Nahon liet me weten dat het niet erg was dat het me niet lukte en ik mocht hetzelfde 'kunstje' doen, maar dan op de eerste sport van het klimrek. Door zijn manier van stimuleren en het geven van vertrouwen, lukte het me om de oefening – zij het op een lager niveau – te volbrengen.

Deze eerste gymles is voor mij typerend voor alle andere gymlessen (meisjesgym in groep 7 en

8 en de extra gym op vrijdag tussen de middag) die ik bij meneer Nahon heb mogen volgen. Hij verdiepte zich in kinderen, sloot bij hen aan qua ontwikkelingsniveau en probeerde in kleine stapjes kinderen verder te helpen in hun ontwikkeling. Kenmerkend was zijn wijze van begeleiden: positief, opbouwend, stimulerend, het geven van complimenten, het uitstralen van rust en geduld. Hierdoor zorgde hij ervoor dat kinderen zelfvertrouwen ontwikkelden en het gevoel kregen dat ze competent waren.

Door zijn manier van begeleiden, zijn hulp, de extra lessen op vrijdag (hij gaf er zijn eigen middagpauze voor op!), het geven van vertrou-

Een inmiddels in gym geroutineerde Gabriëlle hangt rechts in de touwen

wen en zijn eindeloze geduld sprong ik uiteindelijk toch over de bok en de kast, draaide ik koprollen voor- en achterover aan het rek op de speelplaats en maakte ik vogelnestjes in de ringen. En ik begon gym leuk te vinden!

Meneer Nahon blikte de laatste jaren regelmatig terug op zijn leven, waarbij hij aangaf: “Ik heb een mooi leven gehad, van mijn passie mijn beroep kunnen maken, prachtige reizen gemaakt en veel van de wereld mogen zien. Ik ben een bevoorrecht mens.”

En wij, wij voelen ons bevoorrecht dat we les hebben gehad van zo'n gepassioneerde leerkracht en dat we hem ook als persoon hebben mogen leren kennen. Een wijze man met een warm hart, liefde voor kinderen en geïnteresseerd naar anderen toe. Een man met oog voor zijn medemens. Adieu monsieur le professeur, bedankt voor alle dierbare herinneringen!

Udo en Gabriëlle Rademakers

Op 26 april 1991 nam Tom afscheid van de Jozefschool. Bij gelegenheid daarvan publiceerde De Gelderlander op 11 april onderstaand interview.

Onderwijzer is vertrouwensman van kinderen Tom Nahon verlaat na 41 jaar het Gendtse onderwijs

Door onze verslaggever

GENDT - Hij heeft er onlangs bij toeval de statistieken nog op nageslagen. Uit zijn eigen gegevens blijkt dat hij aan bijna veertienhonderd leerlingen uit Gendt rapportcijfers heeft gegeven. Hij kent er velen nog van gezicht. Ook al hebben sommigen jaren geleden bij hem in de klas gezeten. Wat zijn leerlingen eerder deden, doet Tom Nahon eind deze maand. Hij verlaat de Jozefschool in Gendt.

Het naderende afscheid gaat hem aan het hart. Liever was Nahon nog enkele jaren op school gebleven. De Gendtse onderwijzer is deze week 65 jaar geworden. In onderwijsland is het op die leeftijd niet toegestaan door te gaan. Nog enkele weken en dan sluit hij een periode van 43 onderwijsjaren af. Daarvan stond hij 41 jaren in Gendt voor de klas. Aanvankelijk leek voor Ton Nahon een loopbaan als priester weggelegd. Opgegroei in een katholiek gezin in het Limburgse Gulpen kwam hij op een seminarie terecht. Hij vertoefde er een blauwe maandag. Hij voelde zich wel tot het geloof aangetrokken, maar dacht in het onderwijs beter uit de voeten te kunnen. Niet zo vreemd want zijn grootvader en enkele tantes hadden ook een lange carrière voor de klas achter de rug.

Min of meer bij toeval kwam hij in Gendt terecht. Hij dankte zijn verhuizing van Limburg naar de Betuwe aan schoolhoofd Dinnissen. Die was meteen na de oorlog naarstig op zoek naar onderwijzers. Die waren er nauwelijks te vinden. Veel leraren van de lichte Nahon zaten immers in Indië. Dinnissen informeerde echter op de kweekschool en kwam Nahon op het spoor. Dinnissen aarzelde geen moment en stuurde Nahon een treinkaartje voor een enkele reis Betuwe. 'Ik wist niet eens waar Gendt lag', glimlacht Nahon. Ervaring had hij wel. Hij was tenslotte enkele jaren aan een woonwagenschol verbonden in een achterbuurt van Maastricht. Hij had het er naar zijn zin. Logisch, want het werken met de sociaal zwakkeren heeft hem altijd getrokken.

Nahon heeft alle veranderingen in het onderwijs aan zich voorbij zien trekken. De plannenmakers hoeven niet op zijn sympathie te rekenen. Hij

hekelde de lieden die iedere keer de onderwijswereld op de kop zetten. 'Er is een onwerkbaar hoeveelheid elkaar snel opvolgende wijzigingen op ons af gekomen. Dat is geen goede zaak. Zo komt er geen rust aan het front.'

Hij vindt dat de school te veel gebruikt wordt om allerlei maatschappelijke problemen op te lossen. 'Kinderen worden ingeschakeld voor inzamelingsacties voor de ontwikkelingshulp, voor het oplossen van verkeersproblemen en voor de milieuproblemen. Je merkt dat aan allerlei boom-

Een straatnaambord als afscheidscadeautje

plantacties. Leraren klagen erover dat ze daardoor in tijdnood komen. We hebben te weinig tijd voor onze elementaire opdracht: de kinderen basiskennis en basisvaardigheden bijbrengen.'

Een positieve verandering die zich heeft voltrokken vindt hij de relatie tussen leerling en onderwijzer. 'Vroeger stond een leraar met gezag voor de klas. Nu is hij een vertrouwensman.'

Nahon is altijd voorstander geweest van een prettige samenwerking met zijn leerlingen. De individuele benadering van de kinderen spreekt hem aan. 'Vroeger was daar de tijd niet voor. Toen had ik een klas van 48 leerlingen'. De scheidende leraar heeft de kinderen altijd de ruimte gegeven. De leerlingen mochten in zijn klas zeggen wat ze op het hart hadden. 'Op zo'n manier krijg je kritische leerlingen. Dat was steeds mijn doel.'

Hij ziet op tegen het afscheid.

Laatste groep van Tom Nahon, schooljaar 1990/1991

Enkele jongetjes uit de eerste klas van 1949/1950. Zie het verhaal op de volgende bladzijden...

Ben Cornelissen, onze film- en videoman, heeft twee keer bij Tom Nahon in de klas gezeten. Hij zat bij hem in de eerste klas in het schooljaar 1949-1950, het eerste jaar van Tom in Gendt. In het schooljaar 1955-1956 was Tom weer Bens leerkracht, nu in de zevende klas. Tom vroeg de jongens enkele herinneringen op te schrijven die ze hadden aan het jaar dat ze bij hem in de eerste klas zaten.

Opstel over de eerste klas van een oud-leerling

			1A • 1949-1950	
13	Wim van Moerkerk	Kommerdijk 42	1. Henkie Berns	H.A.
5	Tonnie Derks	Woerdsestraat 1	2. Bennie Bekker	B.J.
11	Willie van Luenen	Hegsestraat 21	3. Arnold vd. Brink	A.J.W.
30	Henkie Wiecherink	Kruisstraat 33	4. Martien Buurman	M.E.V.
10	Theo van Luenen	Hegsestraat 21	5. Theo Buurman	Th.H.
5	Henk van Deelen	Hegsestraat 32	6. Bennie Cornelissen	B.J.
3	Paul de Beyer	Nijmeegsestr. 51	7. Henkie van Deelen	H.H.J.
2	Jop de Beyer	Angerensestr. 10	8. Tonnie Derks	A.L.
17	Gerard Rikken	Dorpstraat 68	9. Leo Derks	L.J.
10	Gerard Visch	Vlastensestr. 22 D	10. Henkie Derksen	H.G.A.
16	Piet Rasing	Wier.h.10/Woerd 1	11. Jan Evers	J.H.T.M.
8	Henk Driessen	Rijndijk 9 Db.	12. Chris v. Haaren	C.G.
14	Gerard van Moerkerk	Raalt 12	13. Theo Huisman	Th.P.F.
10	Wim Sweeren	Blauwehoek 34 Db	14. Theo Janssen	Th.B.
21	Bas Walravens	Julianaplein 11	15. Gerard Kerkman	G.J.
9	Piet Goris	Blauwehoek 11 Db	16. Chrisje Kuster	Ch.J.M.
7	Henk Derksen	Dorpstr. 53	Theo van Luenen	Th.W.
19	Jan Schouten	Munnikh. str. 25	18. Willie van Luenen	W.B.
12	Ben Meyer	Polder 24	19. Piet Meyer	P.J.L.
15	Ton Nissen	Woerdsenstr. 6	20. Lukie Meyer	L.A.
1	Henkie Berns	Molenstr. 16	21. Chrisje Milder	Ch.J.H.
4	Ben Cornelissen	Langstraat 49	22. Theo Milder	Th.A.
3	Theo Teunissen	16	23. Gerardje v. Moerkerk	G.H.J.
4	Hans Kersten	10	24. Wimpie v. Moerkerk	W.A.
5	Theo Derks	2	25. Pietje Peters	P.J.A.
6	Tonnie Verhoeven	17	26. Pietje Rasing	P.J.F.
7	Jan Driessen	4	27. Henkie Reuvers	H.J.
0	Willie de Haan	8	28. Tonnie Rikken	A.G.
9	Jopie Goossen	7	29. Gerardje Rikken	19-10-42
30	Gerrie Pastoor	12	30. Gerard Sweeren	G.Th.M.
1	Gerard Scholten	14	31. Jopie v. Swaay	J.H.
2	Jozef Derks	3	32. Gerard Theunissen	G.R.
3	Fons Gerritsen	6	33. Henkie Wiecherink	H.A.J.
4	Joke Haafs	9	34. Karelte Witjes	K.J.
5	Wim Verhoeven	10	35. Tonnie Doornberg	
6	Andre Flintrop	6	36. F. Doornberg	
7	Arnold vd. Brink	1		
0	Jo Sweeren	16		
9	Luc Meyer	11		
40	Henk Evers	5		
1	Willie van Rijn	13		
2	Jo Spoeltman	15		
3	Wim Balk	1		

We vonden in schoolschriftjes van Tom twee overzichten van leerlingen uit de eerste klas van 1949/1950. Op het eerste lijstje staan meer en soms andere namen dan op het tweede. Onze Ben Cornelissen staat net boven de streep op het linkerlijstje; op het rechter staat een andere Bennie Cornelissen. Volgens Ben had hij in de eerste klas afwisselend les van meester Steenhouwer en meester Nahon.

Herinneringen aan de eerste klas.

Ik heb nog veel herinneringen van de eerste klas. Als we 's morgens naar school gingen liepen we 's zomers maar altijd door de sloten. 's Winters liepen we altijd over het ijs. Dan kon het wel eens gebeuren dat er iemand door het ijs rakte, maar dat hinderde niet. En als de winter voorbij liepen we altijd door het water dat in de sloot stond. Op een keer dat we weer naar school gingen liepen we weer door de sloot met water. Wij liepen netjes op 'n rijtje. Chris liep voorop. Opeens stapte hij in 'n gat. Hij viel voorover, de jongen die achter hem liep viel boven op hem. Hij was kletsmat. Hij ging naar huis en wij liepen door. In de klas als wij niet opletten moesten we in 'n grote kist waar platen in zaten. Op een keer zaten we er met vijf man in, en ging meester Steenhouwer een hamer met 2 spijkers halen. Hij timmerde de kist dicht en wij zaten opgesloten. De platen die er in zaten waren erg mooi. Een zat er in van Noë en de Ark. Een plaat zat er in van 'n jongen die de ganzen plaagde en een van Egelbertje. Om half twaalf mochten we er uit. Het eerst konden we niets zien omdat het ineens zo licht was. En de jongens die in de klas zaten konden het niet houden van het lachen, omdat wij zo stijf liepen van dat langer zitten. Als de school uit was gingen we altijd onder de dekens door kruipen. Een keer was ik aan het takken af trekken en moest ik in het hok. Daar was het pikdonker. Als het middag was kwam de zuster ons er weer uithalen, en dan kregen we een klets en konden gaan. Als het dan Sinterklaas was, moesten we bij hem komen en beloven dat we het niet meer zouden doen. Dan kregen we nog snoepjes van zwarte Piet en dan mochten we gaan zitten. Chris Milder moest in de zak en Ton Rikken moest aan de ketting onder de tafel. Henk Lampseur die was ook stout geweest maar had beloofd dat hij het niet meer zou doen en mocht gaan zitten. En als Sinterklaas weg was kregen we ieder 'n zakje snoep. Een dag na de hand was de zw. meester aan het vertellen, toen opeens zwarte Piet de klas binnen kwam rennen en hij gooide zo hard met snoep dat we allemaal rode vlekken in het gezicht hadden, w. maar we hadden lekker gegeten.

*Achteraan v.l.n.r.: juffrouw V.d. Logt, juffrouw Overmars, mevr. Poublon, mevr. Rooding.
Vooraan v.l.n.r.: Juffrouw Schoots, juffrouw Timmermans, mevr. Hengeveld en juffrouw V.d. Velden*

Wie kent de naam van het middelste meisje van dit groepje meisjes van de Mariaschool, september 1958? Kom ons ook helpen met namen bij andere foto's op het Kersenfeest.

Twée eeuwen lager onderwijs in Gendt

Een overzicht

Voor ons is onderwijs iets vanzelfsprekends. In 2010 gaat iedereen naar school en moeten alle scholieren volgens de leerplichtwet minstens twaalf jaar volledig dagonderwijs volgen. Dat was vroeger wel anders. Tot 1900 – in dat jaar namen Tweede en Eerste Kamer de Leerplichtwet aan – waren ouders vrij hun kinderen al dan niet naar school te sturen. Vooral in de zomermaanden bleven plattelandskinderen – en Gendt vormde zoals de cijfers in de tabel laten zien geen uitzondering – vaak thuis om te helpen bij de oogst of om een paar centen te verdienen op een van de steenfabrieken.

Dit artikel is bedoeld als achtergrondinformatie waartegen de andere bijdragen in deze *Ganitamare* geplaatst kunnen worden. Het geeft een kort overzicht van twee eeuwen scholing van de Gendtse jeugd. Het is beperkt tot de laatste tweehonderd jaar omdat we (nog) niet veel weten over de tijd voor 1800. Ongetwijfeld is er een vorm van onderricht geweest in lezen (van de Bijbel), schrijven en rekenen. De kinderen van de plaatselijke elite zoals de heren van Gendt, kregen les van een huisonderwijzer tot zij naar de Latijnse school konden. Ook een deel van het ‘gewone volk’ had lezen en schrijven geleerd. Meestal was een ‘schooltje’ verbonden aan de kerk. Dat was eind achttiende, begin negentiende eeuw zeker in Hulhuizen het geval. In 1808 werd Hulhuizen (voorlopig tot 1810) Nederlands en bezocht schoolopziener ds. Donker Curtius de school en constateerde dat meester Hendrik Janssen aan vijftig tot zestig leerlingen in het Duits les gaf in een goed schoolgebouw dat toebehoorde aan de katholieke kerk. Toen Hulhuizen in 1817 definitief bij Gendt kwam, mocht Janssen onderwijzer blijven tot zijn dood in 1824. Toen werd het schooltje opgeheven en gingen de kinderen in Gendt naar school. Die school stond aan de Markt bij de oprit van de dijk. Het is niet bekend of het gebouwtje al voor de Franse Tijd (1795-1813) dienst deed als school. Wel is zeker dat er tot 1832 les gegeven werd. Toen verhuisde de school naar de Leemstraat, naar de plaats waar we nu de bibliotheek vinden.

Onderwijswetten

In de Franse Tijd werd het onderwijs, dat tot dan per gewest was georganiseerd, centraal geregeld.

Dat leidde tot de Onderwijswetten van 1801, 1803 en 1806. Vooral de laatste, in opdracht van de minister van Binnenlandse Zaken, Hendrik van Straalen, gemaakt door Adriaan van den Ende, was lange tijd de basis van het lager onderwijs in Nederland. De school moest de verstandelijke vermogens van de leerlingen ontwikkelen en hen opleiden tot alle maatschappelijke en christelijke deugden. Onderricht moest klassikaal gebeuren, individueel onderwijs was – in tegenstelling tot huidige inzichten – verboden. De wet maakte onderscheid tussen openbaar en bijzonder onderwijs. Alleen openbaar onderwijs werd door de overheid (rijk, provincie of gemeente) bekostigd. Voor het oprichten bijzondere scholen – dat zijn scholen die onder verantwoordelijkheid vallen van een vereniging of stichting – moest toestemming gevraagd worden aan Gedeputeerde Staten. Op zulke scholen mocht wel vanuit een bepaalde (godsdienstige) visie onderricht gegeven worden. Alleen, de kosten moesten door het bestuur gedragen worden; de overheid betaalde niets. (Pas bij de grondwetwijziging van 1917 zouden openbaar en bijzonder onderwijs financieel gelijkgesteld worden.)

Eerste onderwijzer

De eerste Gendtse onderwijzer die we tegenkomen is Jan Hendrik Penraad. Hij behaalde op 14 augustus 1806 de onderwijsakte van de derde rang. (Er waren vier rangen, waarvan de eerste de hoogste was.) *‘Schoolonderwijzers van de derde rang (...) die in Lezen, Schrijven en Rekenen, zoo met geheele of gebroken getallen, welervaren, in denzelven toepassing op zaken van het dagelijksch leven eenige vaardigheid, van de beginselen der Nederduitsche taal eenige kennis, en van eene goede manier van onderwijzen eenig begrip hebben’*. Om het niveau van onderwijzer en school op elkaar af te stemmen, was er een indeling van scholen in drie niveaus. Volgens de classificatie van het departement Gelderland, vastgesteld op 27 december 1807, behoorde Gendt tot de *‘scholen van den middelsten rang’*.

Burgemeester en wethouders waren verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs. Ieder jaar rapporteerden zij aan Gedeputeerde Staten en aan de gemeenteraad. In 1865 schreven zij: *‘Het onderwijspeil staat op goede hoogte. Onderwezen worden lezen, schrijven en rekenen: andere vak-*

ken worden oppervlakkig aangeleerd omdat de leerlingen maar een deel van het jaar op school zijn'. Dat was heel wat positiever dan het verslag van vier jaar daarvoor: *'(...) dat in het algemeen de kunde der scholieren veel te wenschen overlaat, hetgeen voornamelijk moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat het grootste gedeelte der schoolgaande kinderen alleen des winters de school bezoeken (...) zoodat de meesten alsdan weder vergeten hetgeen zij vorigen winter geleerd hebben.'*

Schoolgebouw

De landelijke overheid bemoeide zich niet alleen met de inhoud van het onderwijs en de opleiding van de onderwijzers, ook de bouw en inrichting van het schoolgebouw was sinds 1825 aan vaste regels gebonden. Op deze manier ontstonden de zo karakteristieke bouwwerken die de oudere generaties zich zo goed herinneren. De oppervlakte per leerling was vastgesteld op 69 vierkante Nederlandse palmen (0,7 m²). De muur aan de zuidkant was helemaal blind. Tegen die muur zaten twee schoolborden en stond de letterkast. De zijgevels hadden hoge ramen. Achter de muur met de borden waren een of twee toiletten (*'geheim gemak'*) en de opslagruimte voor brandstof. De kachel stond midden in het lokaal. Zelfs de bouw- en inrichtingskosten waren nauwkeurig vastgelegd: f 1331,75 voor een school met vijftig leerlingen, f 1963,85 voor honderd en f 2612,86 voor honderdvijftig leerlingen.

Volgens B en W was de school in de Leemstraat al in 1865 te klein. Toch duurde het tot 1884 – toen 204 leerlingen de school bezochten – voordat aannemer G.J. Groot uit St. Anna bij Nijmegen de opdracht kreeg het gebouw te vergroten; kosten f 845,—. Het college van B en W constateerde tevreden dat *'(...) niettegenstaande de aanwezigheid van het grote aantal kinderen een aangenaam frissche schoollucht in de lokalen heerschte'*. Al twaalf jaar later was de school opnieuw te klein; voor f 4495— konden twee lokalen aangebouwd worden. Vergeleken met de verbouwing van 1884 een forse stijging van de bouwkosten.

Vincentiuschool

Al vanaf 1825 werd er gepleit voor katholiek onderwijs. Uit een onder pastoors gehouden enquête in 1840 was gebleken dat zij het onderwijs goddeloos en onchristelijk vonden. Schoolboeken waren 'onkatholiek' en gemeenten benoem-

den bij voorkeur protestantse onderwijzers. Onbekend is of pastoor Oosterik ook die mening was toegedaan, wel is zeker dat de in 1849 opgerichte Vincentiusvereniging in 1852 een verzoek indiende om een bijzondere school der eerste klasse te mogen stichten, een katholieke school dus. Ondanks bezwaren van J.C. Bakker, het hoofd van de openbare school, en Gedeputeerde Staten, kwam de school er toch. Waarschijnlijk waren de bezwaren van Bakker vooral financieel van aard. Een groot deel van zijn inkomen bestond uit schoolgeld en als veel leerlingen naar de Vincentiuschool gingen, moest hij dat geld missen. Als hoofd van de nieuwe school werd J. van der Donck benoemd, pikant genoeg net ontslagen op de openbare school. Hij verdiende er f 400,— per jaar mee en had vrij wonen, maar daarvoor moest hij ook aantreden als koster en organist. De school stond aan de Leemstraat, ongeveer op de plaats waar nu de huizen van Braam en Eltink staan.

jaar	Vincentiuschool		Openbare school	
	januari	juli	januari	juli
1851			140	78
1852			99	40
1853			97	28
1854	162	62	64	42
1855	175	75	79	45
1856	176	98	81	30
1857	189	87	80	33
1858	162	57	85	36
1859	156	60	80	34
1860	166	62	75	21
1861	159	60	58	16
1862	115	44	112	23
1863			160	95
1864			208	76
1865			188	90

Tabel: Aantal leerlingen van de Vincentius-school en van de openbare school. Heel duidelijk is het verschil in schoolbezoek in de winter- en zomermaanden.

Op 1 september 1861 verving het schoolbestuur Van der Donck als hoofd door J. Senter. Naar de oorzaak kunnen we alleen gissen, maar dat er iets aan hand was verraden de notulen van de Vincentiusvereniging: *'(...) de onderwijzer zich sedert een jaar zeer berispelijk heeft gedragen. Vermaningen zijn vruchteloos geweest'*.

De school heeft tot 1862 bestaan. Waarschijnlijk is het een gebrek aan financiën geweest dat de school de nek heeft gekost. Alle kosten kwamen immers ten laste van de verenging.

Van openbaar naar bijzonder onderwijs

Na de opheffing van de Vincentiusschool was de openbare school weer de enige in Gendt. Van de meeste hoofdonderwijzers zijn de namen bekend. Naast de al genoemde J. Bakker komen we in de negentiende eeuw G. van Maanen, L. Tabbers, en Th. Makaay tegen. W. Charbo en L. Koster zwaaiden de scepter over de openbare school in de eerste drie decennia in de twintigste eeuw.

In 1911 leidde de kwestie rond de onderwijzer Metzger (zie hiervoor het artikel op blz. 7) tot de stichting van de Mariaschool door het rooms-katholieke kerkbestuur. De nieuwe school kreeg onderdak in het gebouw van de toenmalige Werkliedenvereniging aan de Leemstraat. De school zou daar blijven tot 1987 toen het gebouw – dat wel enkele malen verbouwd was – gesloopt werd om plaats te maken voor de Leemhof. Mej. G. Wilbrink was het eerste hoofd. In 1916 volgde mej. J. Brandsma haar op – Wilbrink trad in in een klooster – die op haar beurt in 1919 afgelost werd door mej. A. Klöpner die tot 1951 een duidelijk stempel op leerlingen, leerkrachten en school zou drukken.

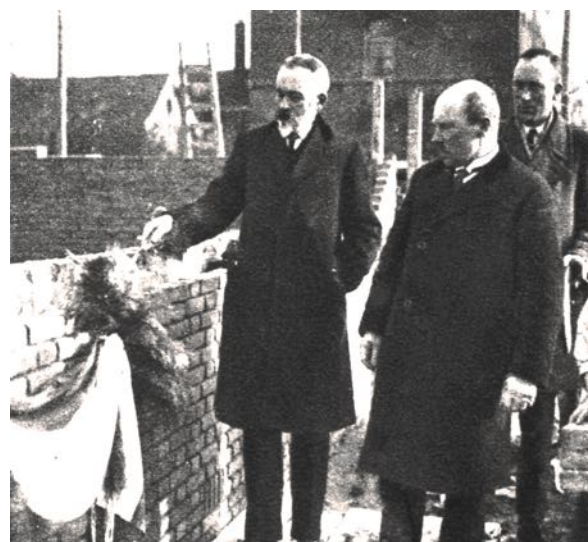
Omdat alle katholieke meisjes naar de Mariaschool gingen, verloor de openbare school in een klap de helft van haar leerlingen. Daardoor was het gebouw aan de Leemstraat te groot voor de 180 overgebleven jongens en een tiental protestantse meisjes. Daarom besloten B en W in 1913 twee van de acht bestaande lokalen af te breken – er waren er nog maar vier in gebruik – en op de vrijkomende ruimte een onderwijzerswoning te bouwen. Het huis werd eerst bewoond door hoofdonderwijzer Koster en daarna door M.H. Dinissen. Toen het leerlingental in 1929 gegroeid was tot 264 moest er toch weer bijgebouwd worden.

Het rooms-katholieke kerkbestuur besloot ook een bijzondere jongensschool te stichten. De ker-

kenraad van de hervormde gemeente nam eenzelfde besluit. In 1932 was het zover. Omdat alle 251 katholieke jongens en 30 protestantse kinderen naar die scholen zouden gaan, bleven er geen leerlingen over voor de openbare school. Daarom werd deze per 1 april 1932 opgeheven.

Hoofd van de katholieke St. Jozefschool werd de al genoemde Dinissen.

A. Hietkamp ging de protestantse school leiden waar als tweede leerkracht juffrouw Puttelaar benoemd werd. De Huissense aannemer Janssen bouwde voor f 5400,— een tweeklassige school die op 1 april 1932 in gebruik genomen werd. Het gebouw stond aan het Gentsche Kerkstraatje, de weg die van de Leemstraat naar de dijk liep, ongeveer halverwege tussen de Nieuwstraat en de Burchtgraafstraat.

Eerste steenlegging op 23 januari 1932 van de Ned. Hervormde School aan het Gentsche Kerkstraatje, verricht door president-kerkvoogd C. Jansen

De gevechten in het laatste oorlogsjaar brachten grote schade aan het gebouw aan dat het in 1945 gesloopt werd. De oorlogsschade was niet de enige reden tot het verdwijnen van de school. Al enkele jaren na de oprichting was door het geringe aantal leerlingen de school een eenmansschool geworden. De kerkenraad die als bestuur optrad, besloot de school op te heffen. De meeste protestantse leerlingen gingen voortaan in Bemmel naar school.

Oorlogsschade

Niet alleen de protestantse school was getroffen door het oorlogsgeweld, de beide katholieke scholen had hetzelfde lot getroffen. Van de jongensschool waren drie lokalen verwoest en vier

Klasje van de Hervormde School met links juffrouw Puttelaar en rechts hoofd v.d. school A.H. Hietkamp

zwaar beschadigd. De laatsten werden in juni, juli en augustus 1945 via noodherstel bruikbaar gemaakt voor onderwijs. Toen de school op 1 september begon – de leerlingen hadden een jaar geen les gehad – waren er vier lokalen voor acht klassen. Daarom werd les gegeven in twee groepen: klas 1 t/m 4 's morgens van 8 tot 10 uur en 's middags van 1 tot 3 uur en de klassen 5 t/m 8 van 10 tot 12 uur 's morgens en van 3 tot 5 uur 's middags. Omdat die situatie niet ideaal was, kwamen er noodlokalen in het zustersklooster en in Huis te Gendt. Handenarbeid kregen de kinderen bij Schaars in het Het Witte Paard.

Op 1 juni 1950 was de nieuwe, zevenklassige jongensschool aan de Nijmeegsestraat klaar. In 1953 en 1958 kwamen er resp. drie en twee lokalen bij. Op de twee laatste lokalen kwam een groot handenarbeidlokaal. In 1961 kwam de gymzaal gereed. De school is daarna meerdere malen verbouwd. Anno 2010 is het linkerdeel in gebruik bij De Tichelaar, het rechter bij De Vonkenmorgen. (Voor het openbaar onderwijs zie het artikel op blz. 36)

Voor de ook zwaar beschadigde meisjesschool volgde een soortgelijk scenario. Het lokaal aan de westzijde werd afgebroken en de zes lokalen aan de Dorpstraat werden net als bij de jongens-

school bruikbaar gemaakt voor het onderwijs. De definitieve opknapbeurt liet tot 1951 op zich wachten. In 1957 volgde een uitbreiding van de school met drie lokalen en een grote hal. Door de groei van het aantal leerlingen waren er nog twee houten noodlokalen nodig, die in 1970 verlaten konden worden. In dat jaar kon de Mariaschool beschikken over het gebouw van de vglo aan de Burgemeester Van der Meulenlaan. (De 'peuterspeelzaal' vond toen onderdak in de twee barakken.)

De Vonkenmorgen

Het relatief grote Gendt had in het midden van de jaren zestig een jongens- en een meisjesschool. Moderne opvoedkundige inzichten pleitten steeds meer voor co-educatie, het samenbrengen van jongens en meisjes op een school. Vanaf 1970 gebeurde dat ook in Gendt zodat op 1 augustus 1975 de beide scholen volledig gemengd waren. Aanvankelijk wilde het schoolbestuur de schoolkeuze sturen door een wijkindeling, maar door (mild) verzet van ouders zag het daarvan af. Ouders kozen voor Maria- of Jozefschool, meestal op grond van het eigen ervaring of op grond van het karakter dat de school had. Organisatorische en onderwijskundige ontwikkelingen dwongen beide scholen tot steeds verder-

gaande samenwerking wat in 1995 leidden tot een fusie. Sinds dat jaar draagt de school de naam *De Vonkenmorgen*, genoemd naar een akker die op de plaats van het hoofdgebouw aan de Schoolstraat lag.

Kleuters

Rond 1850 was er in Gendt aan de Leemstraat een bewaar- brei- en naaischool die onder leiding stond van de (twee) gezusters De Ruijter. Zij waren lid van de Derde Orde van de H. Franciscus. Toen zij overleden probeerde het kerkbe-

terschool die kwam in drie vrijgekomen lokalen van de Mariaschool. Zo waren er, net als in het lager onderwijs, een Jozef- en Maria (kleuter) school. Toen in 1985 kleuter- en lager onderwijs samensmolten tot basisonderwijs, waren er nog twee bijzondere scholen over voor vier tot twaalfjarigen.

Voortgezet gewoon lager onderwijs

Toen in 1920 de leerplicht met een jaar verlengd werd – de kinderen moesten zeven jaar naar school – vingen de meeste scholen dat op door

Rechts de oude naai- en breischool, tevens kleuterschool. Tot voor kort zat op deze plaats het sigaren- en sigarettenwinkeltje van mevr. Derksen. Links ervan het oude postkantoor.

stuur andere orden te interesseren voor Gendt, maar die pogingen leden door de (geringe) financiële eisen van de zusters schipbreuk. Het duurde tot 1927 voor het kerkbestuur (succesvolle) onderhandelingen begon met de zusterscongregatie van St. Jozef uit Amersfoort. Zij kwamen in 1929 met zes zusters naar Gendt met de taak een bewaar- en naaischool te leiden en een begin te maken met de verzorging en verpleging van bejaarden. In het nieuw gebouwde St. Jozefgesticht aan de Nijmeegsestraat richtten de zusters twee lokalen in voor het onderwijs aan kleuters. Tot 1961 bleef de kleuterschool in het zusterhuis. Toen kon een nieuw gebouw aan de Schoolstraat in gebruik genomen worden, dat zes lokalen had. In 1970 stichtte het kerkbestuur een tweede kleu-

een zevende klas in te stellen voor leerlingen die niet naar het vervolgonderwijs gingen. In 1950 kwam er weer een jaar bij en waren de kinderen leerplichtig tot hun veertiende. Zowel voor de jongens als meisjes startte het schoolbestuur een tweejarige opleiding voor voortgezet gewoon lager onderwijs. Bij de jongens werd gekozen voor een 'top' op de lagere school en zij vormden daar een zevende en achtste klas. In de zevende klas zaten ook de leerlingen die te jong waren om naar de ambachtsschool te gaan. De minimumleeftijd daarvoor was twaalf jaar en acht maanden. In 1960 kwam er een eind aan deze 'topklassen' en gingen de leerlingen naar de vglo in Bemmelen.

Voor de meisjes kwam er in 1951 een aparte vglo-school. Mej. C. Willems werd benoemd als hoofd. De school kwam voorlopig in een barak naast de r.k. kerk, daarna in de oude, verbouwde jongensschool aan de Dorpstraat (zoals de Leem-

dag op zijn fiets – koos de ABTB toch voor vestiging in het Waaldorp. De gemeente bood aan om (voor niets) een school te bouwen en de directeurswoning hoefde maar een geringe huur op te brengen. In 1948 ging de school van start op de bovenverdieping van café Coops aan de Dorpstraat. De ABTB benoemde J.B. Oude Ophuis tot directeur. Twee jaar later verhuisde hij met zijn leerlingen naar het oude gemeentehuis aan de Markt, dat door architect Ch. Estourgie geschikt gemaakt was voor onderwijs. Hoewel..., Oude Ophuis klaagde vrij snel over de mankementen van het gebouw. 'De school kan de toets der kritiek niet doorstaan', noteerde hij in het jaarverslag van 1955.

De decentrale plaats van Gendt deed zich voelen. Dat was in de beginjaren gemaskeerd omdat tweederde van de leerlingen uit

straat sinds 1935 heet). De meisjes hadden daar de beschikking over drie leslokalen en een groot keukenlokaal. Tot verdriet van juffrouw Willems duurde het tot 8 oktober 1963 eer een nieuwe, moderne school aan de Burgemeester Van der Meulenlaan in gebruik genomen kon worden. Maar het wachten had geloond: acht lokalen waaronder een grote keuken. Een kleine zeven jaar heeft het gebouw onderdak verleend aan de vglo. Als gevolg van de Mammoetwet, die op 1 augustus 1968 inging, verdween het voortgezet gewoon lager onderwijs. De school werd in 1970 opgeheven.

Het gebouw is daarna een tijdlang in gebruik geweest door enkele kleuterklassen en de bovenbouw van de Mariaschool. Midden jaren negentig werd het gesloopt en in oktober 1998 trokken de eerste bewoners in *Residentie Anna's Hof*.

Lagere landbouwschool

Zoals de naam al zegt hoorde dit type onderricht tot het lager onderwijs. Eind jaren veertig van de vorige eeuw besloot het bestuur van de ABTB, de Aartsdiocesane R.K. Boeren- en Tuindersbond, in de Over-Betuwe een lagere landbouwschool te stichten, die boerenzoons kennis en vaardigheden moest bijbrengen om de moderne ontwikkelingen in de landbouw toe te kunnen passen. Hoewel Gendt niet centraal lag in het gebied – een leerling uit Heteren zat drie uur per

Gendt kwam. Dat liep snel terug naar een kwart. Bovendien bleef de nieuwbouw uit, die door de veranderde eisen aan het landbouwonderwijs veel duurder zou worden. De ABTB koos in 1957 voor Bemmelen als nieuwe vestigingsplaats. Het lag centraler en – net als Gendt in 1948 – bood de gemeente de nodige faciliteiten. (In Bemmelen moest de school toch vijf jaar op nieuwbouw wachten.) Zo verdween in 1958 de landbouwschool uit Gendt. Het protest van B en W bij monde van de wethouders Schennink en Cornelissen daartegen mocht niet baten.

Geert Visser

Bronnen

Aantekeningen van M.H. Dinnissen.

Algemene Geschiedenis der Nederlanden, delen 10 t/m 13, Bussum 1977-1983.

Campschroer-Goossen, H. en W. Otemann, 50 jaar R.K. Bejaardenhuis 'St. Jozef' Gendt, Gendt 1979.

Verslagen gemeente Gendt aan Gedeputeerde Staten, Gelders Archief, toegangsnummer 0039, inv. nr.1358.

Visser, G., 'Het onderwijspeil staat op goede hoogte. Lager onderwijs in Gendt 1806-1932', Publicatie HKG 1986.

Visser, G., 'Tien jaar lagere landbouwschool in Gendt (1948-1958)', In: *Gendt tussen stad en dorp*, Gendt 2008, pp. 175-186.

Klas 4b-5b. Schooljaar 1961/62 met juffrouw Nissen in het midden van de achterste rij.

Groep 2 van de Mariaschool, schooljaar 1988/89 met links juffrouw Petri van Houwelingen en rechts juffrouw Hennie Kregting

Peter Langen heeft Tom (bijna) zijn hele leven gekend. Als zesjarige kwam hij bij meester Nahon in de eerste klas van de Jozefschool. Bij de verkenners kwam hij hopman en òubaas Nahon ook tegen. Een levenslange vriendschap was het gevolg.

Herinneringen aan Tom Nahon

In 1951 kwam ik bij meester Nahon in de eerste klas en al gauw bleek, dat er iets met mij aan de hand was ...: na enkele weken had ik mijn eerste bril.

Ook de vijfde en de zesde klas mocht ik bij hem in de banken zitten. Die jaren hebben bij mij (net als velen met mij) een belangrijke basis gelegd voor mijn verdere toekomst. In die tijd waren er de handenarbeid bijeenkomsten in de bovenzaal van de Jozefschool, waar het schilderen, tekenen en figuurzagen de belangrijkste zaken waren. Ook waren er de Franse lessen waarvan de woorden *le père* en *la mère* altijd in mijn gedachten zijn gebleven. Ik heb mooie herinneringen aan het zwemmen in de Waal bij de Zandberg en vaak gaan de gedachten daar naar terug; hoe we bijv. bij onweer in het water gingen zitten met het grondzeil over ons heen. Toen er later ook meisjes mee gingen, hadden we van struiken en wilgentakken een soort kleedhokje gemaakt, maar het waren juist de jongens die daar gebruik van maakten, terwijl de meisjes zich op het strand goed konden redden ... en mijnheer Nahon wel even de andere kant op keek.

Peter Langen (2e v. links) met een Volkswagenbus en andere verkennersleiders

Mede dankzij meester Nahon kwam ik bij de welpen en de verkenners. Het eerste bivak in Bergharen ligt nog vers in mijn geheugen,

evenals de latere kampeerweken met de verkenners en zeker die gezellige districtweekenden zoals in Angeren en in Overasselt. Prachtig was de koempoelan in Ommen.

Na de tijd bij de verkenners kwam die mooie en gezellige periode bij de stam onder leiding van òubaas Nahon. Daar kwamen bijzondere zaken aan de orde zoals fotograferen en zelf afdrukken

maken, films opnemen en monteren, maar ook allerlei sociale vaardigheden werden niet vergeten. Bij al die activiteiten kwam altijd de spreuk terug: *'Samen op weg, maak er iets moois van'*.

Hoe mooi ook waren de lustrumvieringen in Providentia, waarbij alle leden van scouting – zowel de jongens als de meisjes – een rol hadden in bijvoorbeeld dat prachtige *Jungle verhaal* of de musical *Hopman Fluitekruid*, die geheel door Tom zelf was geschreven en van muziek was voorzien. En hoe bijzonder was de organisatie van

het Kersenfeest in 1986. Speciaal waren de tijden dat we met Tom en zes verkennerleiders een Volkswagenbusje huurden en voor 75 gulden per

man een week in uniform door Europa trokken. Dankzij de talenkennis van onze oubaas mochten we op de mooiste privéplaatsjes kamperen. Zo gebeurde het dat we in Bellatio aan het Comomeer op het privéterrein van de burgemeester mochten kamperen na eerst gras te hebben gemaaid en rotte pruimen te hebben opgeruimd en vervolgens een rondleiding kregen door zijn kerstballenfabriek. Een andere herinnering is dat we na een bezoek aan de grotten van Postogne terug kwamen bij onze tenten die door storm en regen zo nat waren dat de duikers die er lagen om in een nieuwe weg te worden gelegd, onze redding waren. Maria Laag was eveneens bijzonder en niet te vergeten die nacht aan de Neckar bij Heidelberg, waar we door het snel wassende water met onze slaapzakken met de stroom weg-dreven.

Later gingen er ook meisjes mee en speciaal daarvoor had Tom een tentje gekocht met vast grondzeil dat al snel de naam Poezenbak kreeg. Veel verdriet was er toen er een einde kwam aan Scouting Gendt .

Wie is er niet daarboven bij Nijs op zijn kamer-tje geweest om naar muziek te luisteren of te lezen of om zo maar een praatje te maken of om goede raad te vragen? Omdat de bovenverdieping bij Nijs vol was en Tom op zichzelf wilde gaan wonen, kwam er dat mooie huis aan de Langstraat. Al snel ging in Gendt het praatje dat

daar de nieuwe blokhut zou komen en dat het huis ingericht zou worden met boomstammetjes om op te zitten en veilingkistjes als tafeltjes en boekenkasten. Niets was echter minder waar; het huis werd prachtig naar zijn eigen smaak ingericht, waarbij ik de eer had om wat meubeltjes te mogen maken. Hij wist precies hoe hij het wilde hebben. Hij maakte een tekening en vroeg mij: *'Kun je dit maken?'* Bij Veenhuis werd dan ijzer besteld en vervolgens kwam het lasapparaat er aan te pas om de boel in elkaar te lassen. Ik voel me nog steeds trots dat ik toen die tafeltjes, bankjes, sabelrek en wandpaneel met die sterrenbeelden heb mogen maken. Gerrit Raaymakers mocht de boekenkasten maken van de planken van de oude schoolbanken.

Heel vaak werd ik betrokken bij allerlei zaken waar hij mee bezig was en zeker niet te vergeten bij de bouw van de verschillende onderkomens van Scouting Gendt die hij altijd met raad en daad diende.

Veel plezier heeft hij beleefd aan de vele verre reizen naar de mooiste en de gekste uithoeken van de wereld. Vooral nadat hij met pijn in z'n hart afscheid moest nemen van zijn Jozefschool, had hij nog meer tijd om te reizen. Met veel plezier haalde hij dan steeds die prachtige fotoboeken weer tevoorschijn. Zijn huis stond dan ook vol met de mooiste herinneringen aan die reizen, waarvan de bezoeken aan de wereldjamborees niet vergeten mogen worden. Geregeld kwam hij op de zondagavond even buurten en bracht dan de *Elsevier* en de *50 plus* mee. *'Ik kom even lees-voer brengen'*, zei hij dan.

Omdat zijn gezondheid hem langzaam in de steek liet, kon hij niet meer zo goed op pad gaan zoals hij dat zo vaak deed. Even naar Arnhem of Nijmegen een fotorolletje wegbrengen, even snuffelen hier en daar, een hapje eten bij V&D, een boekwinkel in en dan weer naar huis. Graag had hij nog naar Lourdes gewild.

Intensief heb ik Tom die laatste twee moeilijke jaren mogen begeleiden. Als we dan terugkwamen van bijvoorbeeld het ziekenhuis zei hij vaak dat hij zich opgesloten voelde in een gevangenis, omdat hij niet alleen meer weg kon. Mijn antwoord daarop was vaak: *'Kijk hier om je heen naar die vele mooie herinneringen aan de tijd toen je nog wel alles kon'*.

Herinneringen ...Tom, bedankt!

Peter Langen

De Tichelaar: terugkeer van het openbaar onderwijs in Gendt

Op de kop af vijftig jaar na het verdwijnen van het openbaar onderwijs uit Gendt, gingen de deuren van een nieuwe openbare school open. Na jarenlange inspanningen van een groep doorzetters kon op 1 augustus 1982 de Tichelaar de eerste vijftig leerlingen ontvangen. In dit artikel gaat het vooral om de ontstaansgeschiedenis van de school. Op de tweede plaats – letterlijk en figuurlijk – besteed ik aandacht aan het wedervaren van de school na 1982.

Dat waren scholen die, zoals dat in onderwijsjargon heet, werkten volgens het leerstofjaarklassensysteem.

Het initiatief om een nieuwe school te stichten werd in Gendt met het nodige argwaan bekeken. Waar was dat nu voor nodig, het onderwijs was toch goed? Tegenstanders spraken smalend van *'drammers op Jezussandalen en geitenwollen sokken'* of kortweg van *'de Rooien'*. En de groep zou gedomineerd worden door import-Gendte-

Onthulling schoolnaam in augustus 1982

Initiatieven

Alleen de oudste inwoners van Gendt kunnen zich nog iets herinneren van het openbaar onderwijs in Gendt. Daarvoor moet je toch voor het midden van de jaren twintig van de vorige eeuw geboren zijn, m.a.w. je moet minstens 85 jaar oud zijn. Alle Gendtenaren die geboren zijn tussen 1925 en 1980 hebben hun eerste lessen op de katholieke Maria- of Jozefschool gehad of op de school van de Nederlands-hervormde gemeente.

naren die in de nieuwbouwwijk de Dries woonden en het achterlijke Gendt eens wakker zouden schudden. De benamingen moeten de initiatiefnemers maar als geuzennaam zien, zeker de laatste. Het geeft in ieder geval aan uit welke (politieke) richting de plannenmakers kwamen. De voorzitter van de Werkgroep Openbaar Onderwijs, Friso Jorritsma, en de secretaris, Tine van Werven, stonden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 als tweede en derde op de

kandidatenlijst van de PvdA. Begin 1979 sprak een aantal leden van de afdeling Gendt van de sociaal-democraten informeel over scholen en onderwijs. Daaruit bleek dat zij een gemeenschappelijke kijk op het onderwijs hadden. Niet, aldus Pieter van den Bergh in een interview in De Gelderlander bij het vijftwintigjarig bestaan in 2007, dat er bezwaren waren tegen de bestaande katholieke scholen, maar ouders hadden niets te kiezen. Daarin moest verandering komen. Het is de vraag of het zo simpel lag. Op de vergadering van de opgerichte Werkgroep Openbaar Onderwijs van 13 juni 1979 wijst Friso Jorritsma op een *'uitstekend stuk over de werkgroep in de Geld-erlander'*. In dat artikel onder de kop *'Werkgroep wil openbaar onderwijs'* noteerde de journalist drie motieven voor het stichten van een nieuwe school in Gendt. Omdat Jorritsma sprak van een *'uitstekend stuk'* mag je ervan uitgaan dat hij het eens was met de inhoud van het verhaal. Op de eerste plaats wilde de werkgroep komen tot moderner onderwijs. Zonder dat de naam Jenaplan viel, was door het gebruik van termen als stam- en niveaugroepen, vieringen, kring en weekafsluiting duidelijk dat het ging over het onderwijssysteem dat Peter Petersen in 1924 in het Duitse Jena geïntroduceerd had. De min of meer verholen voorkeur voor het Jena-plan betekent niet dat de werkgroep geen oog had voor andere onderwijsvormen. In de stukken zijn verslagen te vinden met voor- en nadelen van andere 'nieuwe' onderwijsvormen als Montessori, Dalton, Freinet en Steiner. Op de tweede plaats tekende de man van De Gelderlander op: *'in principe zijn (we) voor openbaar onderwijs en tegen katholiek onderwijs'*. Dat laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Ondanks deze duidelijke stellingname sloten de initiatiefnemers samenwerking met het katholiek onderwijs niet uit. In de brochure waarmee de werkgroep november 1979 naar buiten kwam, formuleerde zij het als volgt: *'Het is beslist niet onze bedoeling tweespalt te zaaien binnen onze gemeente. Ook willen wij ons niet afzetten tegen de bestaande onderwijsvoorzieningen of er een uitspraak over doen'*. Of was de keuze voor openbaar onderwijs een strategische zet? In een gesprek dat ik op 21 mei 2010 had met Louise Gerritsen, die al vanaf 1982 op de Tichelaar staat, zei ze dat de werk-

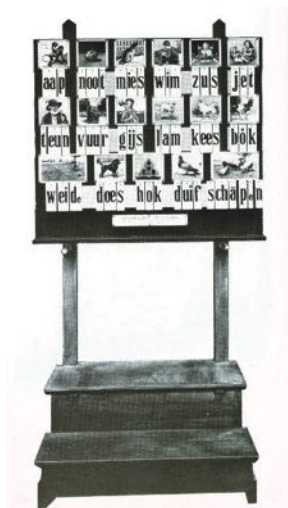
Achteraan staat de enige jaren geleden overleden markante conciërge Hans Artz

groep voor openbaar onderwijs gekozen had, omdat dit het makkelijkst te realiseren viel. Voor de oprichting van een openbare lagere school waren twintig leerlingen nodig, voor een kleuterschool dertig. Het stichten van een bijzonder neutrale school had veel meer haken en ogen. Dat brengt ons bij de derde drijfveer voor de nieuwe school: een grote rol voor de ouders. Daaraan schortte het een en ander in het katholiek onderwijs. In een bijzonder neutrale school (met een bestuur van ouders) is ouderparticipatie makkelijker te bereiken dan op een openbare school, want daar is het gemeentebestuur het hoogste orgaan en dat beperkt de invloed van de ouders. Weliswaar biedt de gemeentewet de mogelijkheid een commissie in te stellen en aan haar een aantal taken te delegeren, maar de vraag was of de gemeente daarin mee zou gaan. Dat de initiatiefnemers ouderparticipatie serieus namen blijkt uit het viertal informatie- en ouderavonden die zij tussen 1979 en 1981 organiseerden waarbij dat onderwerp centraal stond.

Werkgroep Openbaar Onderwijs

Terug naar het begin. De initiatiefnemers besloten het niet bij woorden alleen te laten, maar om in een werkgroep de mogelijkheden te onderzoeken en actie te ondernemen. Zij organiseerden een voorlichtingsavond op 28 maart 1979 in Providentia en daar besloten de aanwezigen de (al genoemde) Werkgroep Openbaar Onderwijs op te richten. De vergaderingen van de groep waren afwisselend bij de leden thuis. Soms viel er een lid af wegens drukke (andere) werkzaamheden, soms trad een nieuw lid toe. Namen die regelma-

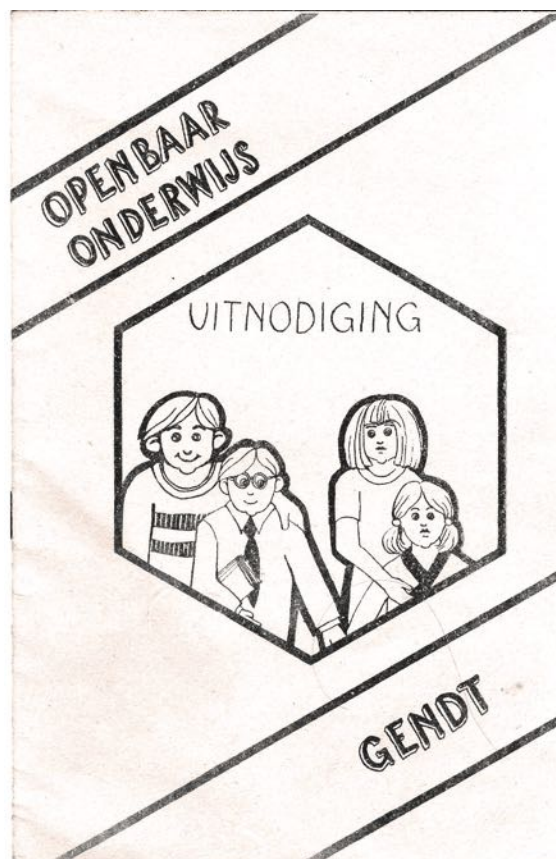
tig op de presentielijstjes van de werkgroep (en haar opvolger de Voorlopige Oudercommissie) voorkomen zijn (in alfabetische volgorde): Gerrie Arends, Pieter van den Bergh, Blanche Burki, Annie Campschroer, Fien Campschroer, Ben Cornelissen, Elly Gerrits, Harrie de Groot, Roel Jansen, Friso Jorritsma, Wim Kleinhans, Lenie Melsen, Annette Milder en Han Wansink.

Al snel hadden vertegenwoordigers van de groep een eerste overleg met B&W: burgemeester Jeuken en de wethouders Ederveen en De Jong. Dat hield, zoals gemeentesecretaris Henk Jans, prominent PvdA-er en oud-Tweede Kamerlid, voorspeld had de boot af. De werkgroep liet zich niet afschrikken. Op 22 mei 1979 stuurde zij B&W een brief met het verzoek medewerking te willen verlenen bij de *'stichting van een school (die vooruitlopend op de nieuwe lageronderwijswet, een basisschool voor 4 – 12-jarigen) waarin een moderne vorm van onderwijs gegeven wordt met evt. Jenaplan-elementen'*. Als startdatum van de school stelde de werkgroep 1 augustus 1981 voor. Het duurde een tijdje – tot 14 augustus – voor het College de brief behandelde. Het negatieve antwoord telde vier argumenten. Gezien de ontwikkeling van het aantal leerlingen in Gendt was de school nauwelijks levensvatbaar en daarom financieel onwenselijk. Op de tweede plaats betekende keuze voor een openbare school automatisch kiezen voor Jenaplanonderwijs. Bovendien kon integratie van kleuter- en lager onderwijs net zo goed plaatsvinden in de bestaande scholen; daarvoor was geen Jenaplan nodig. En tot slot, een sterkere ouderparticipatie en democratisering, het derde speerpunt van de werkgroep, was op de Maria en Jozefschool voldoen-

de gegarandeerd. Geen argumenten om van achterover te slaan.

In november 1979 stond het verzoek om *medewerking* te verlenen bij het stichten van een openbare school (niet de oprichting zelf) op de agenda van de gemeenteraad. Het advies van B&W aan de Raad was negatief met dezelfde argumenten als die ze aan de werkgroep gestuurd had. Het eindigde met de zin dat *'(...) een verzoek met het benodigd aantal handtekeningen, de stichting van een openbare school niet kan voorkomen'*. De Raad volgde het advies van het College en weigerde medewerking. Burgemeester Jeuken bleek een door de wol geleverd bestuurder. *'Wanneer u als Raad op grond van de huidige gegevens nee zegt tegen de openbare school in Gendt, is het bepaald geen schande wanneer u later nog eens ja zou zeggen. In dat geval is er sprake van een andere situatie. Dan ligt er een concreet verzoek op tafel. Nu hebben we alleen maar met een gedachte te maken. Ik wil maar zeggen, er hoeft niemand door de knieën.'* Hiermee bood hij de raadsleden de gelegenheid een openbare school af te wijzen, maar konden zij op een latere vergadering zonder gezichtsverlies toestemming geven, wanneer de echte aanvraag kwam.

De Raad besloot ‘(...) *het openbaar onderwijs in Gendt niet te zullen bevorderen, maar wanneer aan alle wettelijk gestelde eisen is voldaan, alle medewerking te zullen verlenen*’.

Voorlopige Oudercommissie

Via de brochure *Openbaar Onderwijs Gendt* – waarin de globale ideeën van de werkgroep stonden hoe het onderwijs in Gendt eruit kon zien – nodigde de werkgroep belangstellenden uit voor een informatieavond op 13 december 1979 in de Lootakkers. Wie instemde met de opvattingen van de werkgroep kon een handtekening zetten. Die handtekening betekende niet dat de ondertekenaar verplicht was zijn kind naar de openbare school te sturen; het was een peiling. Uit de beschikbare bronnen is niet duidelijk hoeveel mensen getekend hebben, – het getal 78 komt meerdere keren naar voren – in ieder geval was het voor de werkgroep voldoende om op 29 januari 1980 een officieel verzoek in te dienen bij B&W om daadwerkelijk een openbare school te stichten. Het College stelde de Raad voor op 1 augustus 1982 met de school te starten, een voorstel waarmee de Raad op haar vergadering van 20 mei 1980 instemde.

Met dit besluit zat de taak van de werkgroep erop. Op een ouderavond op 29 mei 1980 in Providentia droeg zij haar taak over aan de Voorlopige

Oudercommissie, waarvoor de 35 aanwezigen die avond een bestuur kozen. In deze negenkoppige commissie, die Ben Cornelissen als voorzitter kreeg, vinden we de namen terug van een aantal leden van de werkgroep. Zij zouden het grootste deel van de praktische voorbereiding van de school voor hun rekening nemen. Daarvoor stelde de Voorlopige Oudercommissie op de eerste vergadering (3 juni) een drietal werkgroepen aan. Deze groepen hebben een scala aan activiteiten uitgevoerd: contacten met de gemeente (niet onbelangrijk, want die was het bestuur), met andere scholen in oprichting, met ministerie, onderwijsinspectie en de Vereniging voor Openbaar Onderwijs, organisatie van ouderavonden over de onderwijsvorm en ouderparticipatie, begroting, inrichting van het gebouw, leermiddelen, opstellen profielschets hoofd en leerkrachten, zitting nemen in sollicitatiecommissie, programma opening school, teveel om op te noemen.

Besloten werd om voor de kleuterschool en lagere school een afzonderlijk hoofd aan te stellen. In de profielschets stond dat zij ruime ervaring moesten hebben in het onderwijs (liefst niet klassikaal), tussen de 30 en 35 jaar zijn, organisatorische ervaring hebben, bereid zijn tot buitenschoolse activiteiten en positief staan tegenover ouderparticipatie. Er was veel belangstelling

Schooljaar 1983-1984. Rechts Charles v.d. Horst, links Louise Gerritsen en Jeanine Kinnaer

voor de functies; voor hoofdleidster waren er 21 kandidaten, voor hoofd van de lagere school maar liefst vijftig. De sollicitatiecommissie die bestond uit burgemeester Jeuken, raadslid Alex Cornelissen, Tine van Werven en Ben Cornelissen besloot om Louise Gerritsen en Charles van der Horst te benoemen. Een van hun taken was, samen met de Voorlopige Oudercommissie een leerplan met doorlopende leerlijnen op te stellen. De school startte op 1 augustus 1982 met ongeveer vijftig leerlingen: twee kleutergroepen en een lagere schoolgroep (klas 1 t/m 4). Als tweede leerkracht aan de kleuterschool benoemde de sollicitatiecommissie Jeanine Kinnaer. Als naam voor de school werd de Tichelaar gekozen, een hommage aan de vele Gendtenaren die in het verleden met hard werken de kost verdiend hadden op een van de steenfabrieken.

Jenaplan

Zoals gezegd lag de voorkeur van de initiatiefnemers bij het Jenaplanonderwijs. In dit systeem, dat in 1955 in Nederland geïntroduceerd was door Suus Freudenthal-Lutter, wordt geen klassikaal onderwijs gegeven. Hoewel in de loop der jaren uit praktische overwegingen aanpassingen gedaan zijn, zijn de uitgangspunten van Peter Petersen recht overeind gebleven. Centraal staan de begrippen werk, gesprek, viering en spel. Leerlingen zitten in stamgroepen bij elkaar. Anno 2010 betekent dit dat op de Tichelaar de groepen 1-2-3 (onderbouw), 4-5-6 (middenbouw) en 7-8 (bovenbouw) bij elkaar zitten. De meeste lessen krijgen de leerlingen in de stamgroep. Dat betekent bijvoorbeeld dat bij wereldoriëntatie en de creatieve vakken kinderen van acht, negen en

tien jaar (groep 4, 5 en 6) dezelfde stof verwerken. De oudere kinderen helpen de jongere. In een stamgroep zitten de kinderen in groepjes van verschillende leeftijd, een tafelgroep bij elkaar. Omdat het in de praktijk heel moeilijk was de 'leervakken' als rekenen, lezen en taal aan zo'n gemêleerde groep te geven, zijn niveaugroepen samengesteld. Bij die vakken valt een stamgroep uiteen in drie groepen die ongeveer op hetzelfde niveau zitten. Het Jenaplan wil de samenhang in vakken laten zien. Daarom beschouwt de Tichelaar wereldoriëntatie als kern van het onderwijs, want daarin kan die samenhang het best getoond worden. Dat betekent overigens niet dat het onderwetse rekenen, lezen en taal ondergeschoven kindjes zijn. Integendeel, om iets met aardrijkskunde, geschiedenis en kennis der natuur te kunnen, is taalbeheersing een belangrijke voorwaarde. De door de Tichelaar gebruikte reken-, lees- en taalmethodes worden ook in het klassikaal onderwijs gebruikt. Iedere basisschool, welk systeem er ook gevolgd wordt, moet aan de door het ministerie vastgestelde kerndoelen voldoen.

Eens in de twee weken heeft de school een gezamenlijke weekopening en weeksluiting. In de aula komen alle leerlingen bij elkaar om in een klein uur aan elkaar te laten zien wat ze kunnen en kennen.

De Tichelaar wordt niet meer bestuurd door de gemeente. Sinds 1 augustus 1999 hoort de school bij de Stichting Algemeen Toegankelijk Onderwijs 3-Stromenland (ATOS). Het bestuur van de stichting bestaat uit ouders en deskundigen van de aangesloten scholen. Zij vormt het bevoegd gezag. De dagelijkse leiding is in handen van een bovenschools manager. Naast de Tichelaar

nemen nog vier scholen uit de gemeente deel aan de stichting: Merlijn uit Doornenburg, de Zilverzwaan en het Holthuis uit Huissen en de Regenboog uit Bemmelen.

Het schoolgebouw

De Voorlopige Oudercommissie streefde – en dat is begrijpelijk, want dat kun je naar eigen inzichten inrichten – naar een nieuw gebouw dat bij voorkeur op de Dries of op de Kapel moest komen. Dat zat er niet in. Op het verzoek een nieuwe school te mogen bouwen, kwam, tot ongenoegen van de Voorlopige Oudercommissie, op 10 april 1981 uit Den Haag het

In het voormalige VGLO-gebouw aan de Burg. V.d. Meulenlaan werd enige jaren de openbare school gehuisvest

antwoord dat de school gebruik kon maken van de oude Mariaschool aan de Dorpstraat. De commissie stelde voor de school af te breken en daarvoor in de plaats (voorlopig) vier noodlokalen neer te zetten. Als de oude school bleef staan, was daar nauwelijks ruimte voor. En als de school uitbreidde – de commissie dacht binnen een paar jaar zeven lokalen nodig te hebben – was daar helemaal geen plaats voor. De praktijk was weerbarstig, meer dan een lokaal in de Mariaschool en twee nieuwe barakken zaten er voor de Tichelaar bij de start op 1 augustus 1982 niet in. Toen het aantal leerlingen van de school steeg, waren er meer lokalen nodig. Zodoende ‘schoof’ de Tichelaar steeds verder het oude gebouw in, dat eigenlijk niet geschikt meer was voor onderwijs. De Mariaschool had niet voor niets een nieuwe school gekregen aan de Schoolstraat. Dat merkte burgemeester Jeuken toen hij een bezoekje aan de school bracht: hij zakte door de vloer van het kleine keukentje.

Na vijf jaar, op 1 augustus 1987, verhuisde de school naar ‘de oude vglo’ aan de burgemeester Van der Meulenlaan, die voor f 150.000,— verbouwd werd. Die investering bleek niet afdoende om de gebreken te verhelpen; blijkbaar was de school toch niet zo solide als bij de opening in 1963 verkondigd was.

In 1992 verkaste de Tichelaar voor de tweede keer, nu naar het linkerdeel van de Jozefschool. Om voldoende ruimte te hebben, kwam er een barak op het schoolplein. Nog twee keer vond een verbouwing en uitbreiding plaats. In 1995 werd, samen met de Jozefschool een halve cirkel aangebouwd: de Waaier. En in 2005-2006 breidde de school uit met ondermeer een aula, een speelzaal en een personeelskamer. Zo heeft de Tichelaar, 28 jaar nadat het de eerste leerlingen ontving, een gebouw waar Peter Petersen jaloers op zou zijn geweest en die de initiatiefnemers rond 1980 voor ogen gestaan moet hebben.

Slot

Degenen die in 1982 meenden dat openbaar onderwijs in Gendt bestaansrecht had, hebben gelijk gekregen. Er staat een modern, goed geoutilleerd gebouw, waar in dit schooljaar 221 kinderen in elf stamgroepen onderwijs krijgen van een team van negentien medewerkers die geloven in het Jenaplanonderwijs. Er is ongelooflijk veel

werk verzet. Door de leden van de Werkgroep Openbaar Onderwijs en de Voorlopige Oudercommissie, door de leerkrachten en andere medewerkers, door de participerende ouders. En

Het nieuwe Tichelaargebouw aan de Nijmeegsestraat

gemeente, die in het begin niets zag in openbaar onderwijs, heeft, toen de kogel eenmaal door de kerk was, con amore meegewerkt om het project te doen slagen. En of dat gelukt is moet de lezer aan de hand van het tabelletje met de leerlingen-aantallen maar bepalen.

jaar	leerlingen	jaar	leerlingen	jaar	leerlingen
1982	± 50	1998	145	2006	± 260
1987	141	2000	176	2007	252
1990	169	2001	209	2010	221

Bronnen

Verslagen, knipsels, brochures, etc. van ondermeer Werkgroep Openbaar Onderwijs, Voorlopige Oudercommissie, (Voorlopige) Medezeggenschapsraad.

Verslagen gemeenteraad Gendt 1978-1985.

De Gelderlander, Kontakt, Gendtse Krant: diverse artikelen.

Website www.detichelaar.nl

Schoolgidsen ‘Openbare Jenaplan basisschool De Tichelaar’

Gesprekken met Louise Gerritsen, Wies Queens en Sven Schwartau.

Geert Visser

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:
Dhr. H. Arends, Riethoven
Mevr. T.W.M. Botterblom-Rosmuler
Dhr. J.S. Th. Van der Mond
Dhr. P.H.B. Wegh
Mevr. A. v. Oijen-Brussen, Bommel
Mevr. G.G. Botterblom, Voorburg
Mevr. R. van den Brink-Peters
Mevr. R. van Vorselen-Hendriks, Huissen
Mevr. H. Gerritsen-Joosten
Dhr. A.Th. Stevens
Dhr. B. Terwindt
Mevr. C.W. Linsen-Schouten, Haalderen
Inmiddels hebben we **585 leden!!!** Op
naar de 600..., dit jaar nog?

Aanwinsten

Ontvangen van:

Dhr. Jansen, bruin glazen flesje uit de bodem
van de Molenstraat in Gendt
Mevr. A. Peters-Huisman, 2 fotocamera's
Mevr. B. Verheijen, 6 videofilms van o.a.
Schutterij en Landjuweel en een mini fototoestel
plus een notariële rekening uit 1957
Mevr. Janssen-Cornelissen, aantal bidprentjes
Mevr. A. Teunissen-Derksen, filmapparatuur
Dhr. P. ten Westenend, aantal bidprentjes
Dhr. H. Louwes, boek Oude ambachten en be-
drijven achter Rijn en IJssel
Dhr. en mevr. Peters, verschillende foto's
Mevr. L. Salemink-Meijer, verschillende foto's
Mevr. H. Gerritsen-Joosten, aantal bidprentjes
en een ingebonden Kath. Illustratie
Mevr. M. Hoogveld-van de Bosch oude sprau-
weijagersratel
Mevr. Wannet-Uijen, bidprentjes, schaatsen en
oude kranten
Mevr. A. van Ooijen-Brussen, krantenknipsels
De Gelderlander en Gendtse Krant
Dhr. T. Giesen, S8 kleurenfilm van het 1e lus-
trum van de peuterspeelzaal
Dhr. J. Knuiman, boek Maas en Waal van Ar-
moede tot Welvaart en overzicht van Trouw/
Begraafboeken
Dhr. G. Meijer, oude kranten
Mevr. R. van Driel-Rouw, kerkboeken
Dhr. H. Peters, Click fototoestel
Bibliotheek Gendt: aantal foto's van oud Gendt

Open Monumentendag

Na het Kersenfeest eind juni komt de vakantie,
met ook voor ons een tijdje rust en een gesloten
Villa Ganita, en daarom willen we u nu al vertel-
len over Open Monumentendag, zondag 12 sep-
tember. Dan is op de Poelwijk onze fototentoon-
stelling te zien rond het thema "De smaak van de
19e eeuw" en dus met de Poelwijk zelf, een huis
uit die tijd, en de omgeving in het bijzonder. Het
landgoed Poelwijk staat die dag open voor een
wandeling in de natuur. Voor de smaak hebben
wij lekkere soep, gesponsord door AH Gendt,
dus gratis voor de bezoekers!!!

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moe-
ten nemen van onze leden:

Wim Geurtz, echtgenoot van
Diny Geurtz-Van Wachtendonk
Geboren 31 augustus 1925
Overleden 4 februari 2010

Riny Engelen, echtgenoot van
T. Engelen-Hoenselaar
Geboren 5 september 1951
Overleden 8 februari 2010

Gerus Cornelissen, echtgenoot van
Thea Cornelissen-Derksen
Geboren 29 mei 1937
Overleden 4 april 2010

Zus Verhagen-Flintrop, weduwe van
Theo Verhagen
Geboren 24 mei 1923
Overleden 24 april 2010

Henk Louwes, echtgenoot van
Diny Louwes-Bossmann
Geboren 4 september 1932
Overleden 3 mei 2010

Tilly Joosten-Braam, echtgenote van
Jan Joosten
Geboren 1947
Overleden 28 mei 2010

Wij willen de verwanten en vrienden ons me-
deleven betuigen en sterkte wensen met het
verwerken van hun verlies

Ons lid Theo Joosten ontdekte deze wegwijzer in de buurt van Rees, Duitsland met Gendt 32 km en Lorsch 280 km. Lorsch was het mid-deleeuwse bestuurscentrum van Ganita, het vroegere Gendt. Wie kan ons vertellen wat voor verhaal hierachter zit?

Colofon:

e-mail: info@historischekringgente.nl

website

www.historischekringgente.nl

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:

Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)

Mia Gerrits-Bouwman

Henk Klaassen

Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de in de kolom hier-naast genoemde adressen en telefoonnummers

Huisvesting: in 'Villa Ganita'

Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:

Hist.Kring Gente te Gendt

bank 1164 26 705

Drukwerk Ganita Mare: DATADRUUK Gendt

ISSN: 1878-7908

Bestuur Historische Kring Gente

Voorzitter: **Geert Visser,**
Kard. de Jongstraat 2, 6687 LG Angeren,
tel. 026 3256718

Secretaris: **Yvonne de Boer,**
Waterwolf 31, 6681 TH Bommel,
tel. 0481 422400

Penningmeester: **Geert Witjes,**
De Haspel 9, 6691 PP Gendt,
tel. 0481 422851

Foto- en knipselarchief: **Riet Berends-Peters,**
Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH Gendt,
tel. 0481 422471

Genealogie: **Mia Gerrits-Bouwman,**
Steenakker 11, 6691 DM Gendt,
tel. 0481 423543

Geografie: **Gerard Janssen,**
Nijverheidsweg 15, 6691 EZ Gendt,
tel. 0481 431324

Presentaties: **Henk Klaassen,**
v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT Gendt,
tel. 0481 424253

Inventarisatie en genealogische achtergrond-verhalen: **Willem Rasing,**
Bernhardstraat 22, 6691 ZM Gendt,
tel. 0481-424546

Dialect: **Harrie Scholten,**
Hendrik Braamstraat 2, 6691 ZD Gendt,
tel. 0481 421503

Jaarprogramma: **Ria Schouten-de Haan,**
't Hof 10, 6691 HK Gendt,
tel. 0481-422781

Welkom op de maandagavond vanaf 2000 uur en op de woensdagmorgen vanaf 0930 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

Bjent zei: “Mien korte geheuge wör égel bèter; ik wit binne de kortste kere alles te vergète”